

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Jan Fišr

Politika neutrality v Evropě 20. století

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití pramenů uvedených v seznamu literatury a informačních zdrojů.

.....

Chtěl bych poděkovat PhDr. D. Hamplovi za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH:

ÚVOD	6
1 VYMEZENÍ NEUTRALITY	7
1.1 Pojem neutralita	7
1.2 Historie pojmu neutralita	8
1.3 Druhy neutrality	9
1.3.1 Obyčejná vojenská neutralita	10
1.3.2 Trvalá neutralita	11
1.3.3 Faktická neutralita	12
1.3.4 Další možné dělení neutrality a neutralizace území	12
2 HISTORICKÉ KOŘENY NEUTRALITY.....	14
2.1 Neutralita v 19. století	14
2.2 Neutralita Belgie	16
2.3 Neutralita Lucemburska	17
2.4 Neutralita Islandu	18
2.5 Neutralita Švédska.....	19
2.5.1 Počátky neutrality Švédska	20
2.5.2 Neutralita Švédska v období světových válek.....	20
2.6 Neutralita Švýcarska	23
2.6.1 Cesta k trvalé neutralitě Švýcarska	23
2.6.2 Neutralita Švýcarska do roku 1945	25
2.7 Neutralita Irska	26
3 NEUTRALITA PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE.....	28
3.1 Neutralita Rakouska	28
3.1.1 Kořeny rakouské neutrality	28
3.1.2 Vývoj rakouské neutrality	30
3.1.3 Změna rakouské neutrality a její budoucnost	31
3.2 Neutralita Finska	32
3.2.2 Finsko v období 2. světové války	32
3.2.3 Neutralita Finska a vývoj po 2. světové válce	35
3.3 Neutralita Švédska po roce 1945	38

3.4	Neutralita Švýcarska po roce 1945	39
4	SOUČASNÉ PROBLÉMY NEUTRALITY	41
4.1	Shrnutí důvodů pro vyhlášení neutrality.....	41
4.2	Neutralita po rozpadu východního bloku a budoucnost neutrality	42
	ZÁVĚR	45
	SEZNAM ZKRATEK:	47
	PRAMENY A LITERATURA:	48
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	49
	ANOTACE	

Úvod

Cílem této bakalářské práce je poskytnout ucelený pohled na neutralitu evropských států v období 20. století. Pro porozumění problematice neutrality je nutné nastínit historické souvislosti, proto práce obsahuje i starší období.

Tato bakalářská práce bude rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. Jednotlivé kapitoly budou řazeny dle historické chronologie.

První kapitola bude zaměřena na vymezení pojmu neutralita a na jeho rozdělení. Bude obsahovat definici pojmu neutralita, historii použití pojmu neutralita a výčet různých druhů neutrality.

Druhá kapitola bude zaměřena na historické kořeny neutrality. Budou zde uvedeny příklady neutrálních států od začátku 19. století až po rok 1945. Jednotlivé podkapitoly budou zaměřeny vždy na konkrétní stát a budou koncipovány chronologicky od prvního historického založení neutrality dané země.

Třetí kapitola bude pojednávat o problematice neutrality po 2. světové válce. Toto období je zvoleno nejen proto, že je historickým mezníkem, ale i pro odlišné důvody k vyhlášení neutrality před a po tomto období. Podkapitoly budou věnovány vždy určitému státu.

Poslední kapitola bude zaměřena na soudobé problémy neutrality v evropské politice, jako například změna v pojetí neutrality po roce 1990 a také alternativy budoucího vývoje institutu trvalé neutrality. Kapitola bude pro úplnost obsahovat i shrnutí a srovnání důvodů pro vyhlášení neutrality.

Existuje jen málo monografií, které by se samostatně věnovaly neutralitě určitého státu. Zde by se dala zmínit publikace M. Jakobsona: *Finnish Neutrality: A Study of Finnish Foreign Policy Since the Second World War*. Existují ale publikace věnující se problematice neutrality obecně, případně jsou v nich obsaženy i konkrétní příklady. Takovým příkladem je publikace autora P. Rosputinského: *Neutralita v mezinárodních vztázech* nebo publikace autora B. Ganjuškina: *Soudobá neutralita*. Dále je k problematice neutrality možno využít monografie věnující se konkrétním státům, případně věnující se jejich historii.

1 Vymezení neutrality

V této kapitole pojmově vymezíme slovo neutralita a také nastíníme rozdíly v interpretaci neutrality v mezinárodním právu. Neutralitu lze chápat v užším či širším slova smyslu a často není vysvětlení tohoto termínu sjednoceno. Při interpretaci lze vycházet z toho, zda chápat výraz jako pouhou neúčast ve válečných konfliktech, či je možné vymezení mnohem širší a dotýká se i oblastí mimoválečné.

1.1 Pojem neutralita

Slovo neutralita pochází z latinského slova *neutralis*, což v překladu znamená nikomu nenáležící. Dále je pojem neutralita vymezen jako neúčast ve vojenských a většině politických organizací. Při vojenských konfliktech zůstávají neutrální státy nestranné. Jejich neutralita je buď pouze deklarovaným postojem (zahraničně politickou doktrínou), jako je tomu v případě Švédska, nebo je i právně zakotvena v mezinárodních smlouvách (například Švýcarsko). Ani v tomto druhém případě však není zcela zaručena bezpečnost neutrálních států (například neutrální Belgie byla v srpnu 1914 napadena Německem). Proto mívají i neutrální státy obvykle armádu (i když většinou malou), někdy i se značně vysokým rozpočtem.¹

Na neutralitu a její vymezení se ovšem lze dívat z více pohledů. Jednotlivé definice neutrality a její aplikace v praxi se různí, někdy se i dokonce pojmově vylučují. Zároveň ani obsah neutrality není neměnný. Neutralita více států ve stejném časovém úseku se liší, stejně tak jako neutralita konkrétního státu v různých časových obdobích. Autor J. Azud se o neutralitě vyjadřuje jako o souhrnu práv a povinností, které vyplývají z vojenského stavu pro státy na válce nezúčastněné.² Tato definice se tedy neomezuje jen na neúčast ve válce, ale říká, že pro neutrální stát vyplývají navíc i různá práva a povinnosti.

Jednotlivé státy se liší v chápání vlastní neutrality. Například Rakousko ze začátku svého statutu neutrality mělo blíže k druhé definici, tj. kromě neúčasti ve válce a válečných paktech se snažilo o neutralitu i v jiných oblastech. Postupem času ale, zvláště po rozpadu ideologického rozdělení Evropy na dva bloky, toto pojetí neutrality opustilo a vrátilo se k vojenskému vymezení neutrality. Důvodem pro změnu postoje bylo, že po rozpadu východního bloku již nehrozilo Rakousku bezprostřední nebezpečí, a proto by při důsledném dodržování neutrality mohlo spíše ztrácet a dostat se do ekonomické izolace. Proto se nakonec

¹ ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. neutralita, s. 274.

² AZUD, J. *Mezinárodní právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 330

země vrátila k původnímu vymezení neutrality, aby mohla obhájit svůj vstup do Evropské unie, aniž by narušila svůj neutrální status.

Švýcarsko naopak dodržovalo a nadále dodržuje nadstandardní pojetí neutrality a dodnes není součástí Evropské Unie (do OSN vstoupilo až v roce 2002).³

V otázce pojmu neutrality panují dva základní postoje – snaha o definování společného obsahu neutrality pro každý stát realizující tuto formu zahraniční nebo bezpečnostní politiky; a tvrzení, že neexistuje neutralita jako taková, ale jsou jenom jednotlivé neutrality, navzájem se od sebe obsahově lišící. Pro správnost prvního tvrzení mluví argument, že existují společné znaky pro více neutrálních států, naopak pro druhé tvrzení hovoří to, že neexistují dva státy s úplně stejným pojmáním neutrality.⁴ Z důvodů neexistence všeobecné shody ve vymezení neutrality bude vhodné naznačit směry v definování pojmu neutralita a pak i její jednotlivé druhy.

1.2 Historie pojmu neutralita

V odborné literatuře panuje nejednotnost o tom, kdy byl poprvé použit termín neutralita. Zpravidla je možné se střetnout s tím, že byl poprvé použit v díle Neumayra da Rammslu „Von der Neutralität und Assistens“, které vyšlo v roce 1620 a je považováno za první monografii o neutralitě.⁵ Jiný údaj uvádí P. Jessup a F. Deak, a to rok 1378⁶.

Poprvé v oficiálním dokumentu je neutralita zmíněna dne 25. 5. 1408 v dekretu francouzského krále Karla VI. „o tom, že bude zachovávat neutralitu v boji římských papežů s papeži avignonskými“. Je zřejmé, že se jedná o použití pojmu v tom nejvšeobecnějším možném významu, a to jako nestrannost kohokoliv vůči komukoliv, respektive jako nezasahování do cizích sporů.⁷

V této době se již často objevují smlouvy o neutralitě. Například v roce 1478 Lutych pokusil přijmout neutrální statut, který je možno v mnohém ohledu považovat za předobraz trvalé neutrality. Vyhlásil své rozhodnutí „žíti ve snášenlivé a opravdové neutralitě“. Tato neutralita Lutychu byla navíc 8. července 1492 potvrzena darovací listinou francouzského krále Karla VIII. V listině stálo, že neutralita Lutychu bude uznávána pouze za předpokladu náležitého chování samotného Lutychu jak za války, tak i v míru, a to za podmínky, že Lutych

³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 144.

⁴ Tamtéž, s. 11.

⁵ Tamtéž, s. 14.

⁶ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 9.

⁷ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 14 - 15.

bude zachovávat neutralitu poctivě, přičemž hlavní závazky pro Lutych vznikaly jen v případě války, kdy nesměl být nakloněn ani poskytovat podporu nepřítelům druhé strany. Uvedený příklad dokazuje, že neutralita vznikla jako neúčast ve válce, avšak již v prvních fázích svého vývoje v sobě zahrnuje tato mezinárodně právní instituce normy náležitého chování neutrálního státu i v době míru.⁸ K zániku neutrality Lutychu došlo v roce 1518 v důsledku uzavření alianční smlouvy mezi Lutychem a Holandskem.⁹

Neutralita jako instituce existovala již ve starověku, jak to například vyplývá ze souboru doporučení pro nastolení nejlepší vlády, zformulovaném ve třetím století před naším letopočtem čínských filozofem Sün-c. Volně řečeno, Sün-c tvrdí, že v dobách míru a blahobytu nechť zůstane vládce nestranný a neuzavírá žádné mocenské aliance. A v dobách války nechť pozoruje obě válčící strany z ústraní a věnuje se mírovým výzvám. Také starověké Řecko znalo neutralitu v tom smyslu, že v době války mohlo být postavení státu buď jako přátelský, nepřátelský, ale existovala i třetí možnost a to neúčast v mezinárodním konfliktu.¹⁰

Za zmínku stojí i sbírka námořních zákonů, kterou založil stát Kréta v období starověku. Kréta požadovala v době války náležitou úctu k neutrální vlajce a trvala na tom, že nepřátelský náklad na neutrální lodi nepodléhá konfiskaci. Byla připouštěna možnost rekvizice neutrálního majetku, ale pouze v případě zvláštní nutnosti a za splacení spravedlivé náhrady.¹¹

Neutralitou v oblasti námořního obchodu se zabývala i Pařížská deklarace z roku 1856. Podrobný výklad práv a povinností neutrálních a válčících států v pozemní a námořní válce obsahuje Haagská konvence z roku 1907.¹²

1.3 Druhy neutrality

Stejně jako panuje nejednotnost v definici neutrality v mezinárodní politice, ani v klasifikaci jednotlivých druhů neutrality není všeobecně jednotná definice. Následující klasifikace je ale ta nejrozšířenější. Jedná se o rozdělení na 3 základní typy: obyčejnou vojenskou neutralitu, neboli jiným termínem neutralitu dočasnou či prostou; neutralitu trvalou a neutralitu faktickou. Můžeme tvrdit, že toto rozdělení není zcela umělé, ale koresponduje

⁸ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 9.

⁹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 71.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

¹¹ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 14.

¹² Tamtéž, s. 15-16.

s tím, jak se pojetí neutrality vyvíjelo v souvislosti se změnami v právním a politickém uspořádání světa a nezůstávalo pouze u obyčejného neválčení.

1.3.1 Obyčejná vojenská neutralita

Obyčejná vojenská neutralita a trvalá neutralita jsou dva základní druhy neutrality. Obě mají jasnou úpravu v mezinárodním právu. Obyčejnou vojenskou neutralitu lze jinak označit jako *dočasná neutralita* nebo jinak jako *neutralita prostá*. „*Neutralita za války byla po dlouhé období jedinou formou neutrality, a proto až do poslední války se studovaly a rozpracovávaly hlavně problémy neutrality za války.*“¹³ Předpokladem pro tuto neutralitu je vznik válečného konfliktu a následné jednostranné vyhlášení státu o své neutralitě. Není potřeba vícestranné smlouvy ani právního aktu k potvrzení neutrality a pro tento stát také neplatí žádné mezinárodně-právní závazky k udržování neutrality. Podle jiného názoru je ovšem nutné k potvrzení neutrality takového státu výměna diplomatických nót či jiných oficiálních vyhlášení od bojujících států. Neutralita takového státu zanikne spolu s koncem válečného konfliktu, nebo pokud se stát rozhodne do války vstoupit, či pokud bude tento stát ve válce obsazen nebo se na jeho území započne odehrávat část bojů.¹⁴

Příkladem dočasně neutrálních států může být USA v letech 1914-1917 a pak v letech 1939-1941 či Itálie v letech 1914-1915. Dále můžeme mezinárodně právní status neutrálního státu ve válce na základě haagských dohod rozdělit do čtyř podskupin:

- a) Status negativus – nejdůležitější povinností neutrálního státu je absolutní nezasahování do konfliktu. Stát nesmí jakkoliv povolit využití svého území, ať už přímo či nepřímo. Nesmí jakkoliv podporovat nějakou z válčících stran, a to jak dodávkami munice či jiného materiálu, tak ani finanční cestou. Součástí těchto povinností je i tzv. princip parity. Ten znamená rovné chování k oběma stranám. Poskytne-li nebo odepře-li výhody jedné straně, to stejné musí udělat druhé válčící straně.¹⁵
- b) Status activus – neutrální stát má povinnost zasahovat do konfliktu, pokud jeden z válčících států poruší své povinnosti (například poruší nedotknutelnost neutrálního území). Neutrální stát pak například odzbrojí tyto cizí jednotky, které vnikly na jeho území. Takové akce neutrálního státu pak nejsou považovány za nepřátelské akty.¹⁶
- c) Status passivus – neutrální stát má povinnost strpět za určitých podmínek opatření bojujících států, které se nějak nepříznivě dotkne i tohoto neutrálního státu. Často se

¹³ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 13.

¹⁴ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztátech*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 40.

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ Tamtéž

uplatňuje v oblasti námořní války, kdy dochází k bloádě obchodních lodí či existuje možnost zabavení obchodní lodi za náhradu.¹⁷

- d) Status positivus – neutrální stát funguje jako ochranná mocnost nebo vykonává zprostředkování mezi bojujícími stranami či dohlíží nad dodržováním mezinárodněprávních pravidel.¹⁸

1.3.2 Trvalá neutralita

Zatímco obyčejnou vojenskou neutralitu můžeme zařadit pod mezinárodní právo ozbrojených konfliktů, trvalou neutralitou „rozumíme právní status určitého státu, jenž se zaváže k neúčasti na všech budoucích válkách. Kromě délky trvání se trvalá neutralita od dočasné zcela liší svým právním základem, který nalézá v právu mírovém.“¹⁹ V mezinárodním ozbrojeném konfliktu má trvale neutrální stát stejné práva a povinnosti jako stát, který vyhlásil dočasnou obyčejnou válečnou neutralitu. Na rozdíl od něj má ale trvale neutrální stát povinnosti i v době míru. Válečný stav je chápán jako zvláštní situace trvalé neutrality. V době míru má trvale neutrální stát povinnost nebrat na sebe závazky, které by jej mohli vtáhnout do mezinárodně ozbrojeného konfliktu, povinnost nedopustit na svém území přítomnost cizích vojenských základen a nevstupovat do mezinárodních vojenských a obranných organizací. K založení trvalé neutrality je nutná mezinárodní smlouva nebo deklarace neutrality, která je následně notifikována dalšími státy. Vytváří takto mezinárodněprávní závazek. Příkladem trvale neutrálního státu je Švýcarsko, jehož neutralita byla založena právně již v roce 1815,²⁰ anebo Rakousko, kde jeden z právních aktů k založení trvalé neutrality může být sovětsko-rakouské prohlášení (Moskevské memorandum) z 15. 4. 1955.²¹ Další příklady trvale neutrálních států jsou Belgie mezi lety 1831 – 1919 a Lucembursko mezi lety 1867 – 1944.²²

Podle postoje ostatních států k trvale neutrálnímu státu rozlišujeme *uznanou* a *garantovanou* neutralitu. V případě uznané neutrality se státy, které tuto trvalou neutralitu uznaly (nejčastěji velmoci či okolní státy) zavazují tuto neutralitu pouze respektovat. Garantovaná neutralita naopak znamená, že státy, které tuto neutralitu nejenom uznaly, ale i

¹⁷ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 40.

¹⁸ Tamtéž, s. 41.

¹⁹ ŠTURMA, P. Posouzení smyslu neutrality v Evropě, in: *Smysl neutrality v dnešní Evropě. Příklad Rakousko*. Právnická fakulta UK, Praha, 1998, s. 14.

²⁰ KOPECKÝ, L. *Neutralita v minulosti a dnes*. Praha: Naše vojsko, 1968, s. 8.

²¹ Tamtéž, s. 9.

²² GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 95.

garantovaly, jsou povinny vystoupit na obranu, pokud by došlo k ohrožení nebo dokonce napadnutí trvale neutrálního státu.²³

Zánik trvalé neutrality je možný na základě mezinárodní dohody a to opačným procesem jako při vytváření trvalé neutrality. Buď je vytvořena mezinárodní smlouva o zrušení trvalé neutrality, nebo trvale neutrální stát vyhlásí konec své neutrality a následně tento akt potvrdí ty státy, které předtím garantovaly či uznaly trvale neutrální status.²⁴

V případě Rakouska se ještě uvažuje i o dalších možnostech, viz kapitola o Rakousku.

1.3.3 Faktická neutralita

U určitých států se vyskytly snahy založit trvalou neutralitu pouze jednostranným vyhlášením bez následného mezinárodního vysloveného uznání. Výsledkem ale bylo, že takový stát nebyl trvale neutrální, ale pouze de facto neutrální čili fakticky neutrální. Příkladem může být Lichtenštejnsko po jednostranném vyhlášení v roce 1866, Island po roce 1918, Švédsko od roku 1815 či Finsko od roku 1956. Tyto státy vyjadřují úmysl setrvat na své neutrální pozici, aniž by k tomu byla daná země vázána nějakou mezinárodní dohodou. Je plně založena na dobrovolnosti takového státu udržovat neutrální politiku. Výhodou je možnost kdykoliv a jednoduše neutrality zanechat, naopak nevýhodou je nízká důvěra ostatních států v tuto neutralitu.²⁵ Tento typ neutrality se také často označuje jako *politika neutrality*.²⁶

1.3.4 Další možné dělení neutrality a neutralizace území

Autor Ganjuškin B. se ve své knize zmiňuje i o dalším dělení neutrality. Jedná se o úplnou (neboli dokonalou či absolutní) a blahovolnou (neboli neúplnou či nedokonalou) neutralitu. Při úplné neutralitě stát přísně plní veškeré své povinnosti ve vztahu ke každé válčící straně. Při blahovolné neutralitě může neutrální stát poskytovat výhody jenom jedné válčící straně (porušuje svou neutralitu ve prospěch jednoho z válčících států). Toto dělení bylo ovšem poplatné přibližně do 1. pol. 19. století, kdy byla neutralita chápána spíše jako povinnost poskytovat oběma válčícím stranám stejné možnosti.²⁷

Dalším typem dřívějšího pojetí neutrality, povolující státu částečnou účast na válce je kvalifikovaná neutralita (jinak také diferenciovaná nebo spřátelená). Zde mohl stát taktéž

²³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 52.

²⁴ Tamtéž, s. 55.

²⁵ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 56.

²⁶ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 18.

²⁷ Tamtéž, s. 23.

poskytovat výhody jedné z bojujících stran, ale to na základě povinnosti vyplývající ze smlouvy uzavřené před daným konfliktem a s platností bez ohledu na válečný konflikt. Opakem kvalifikované neutrality je taktéž absolutní neutralita. V minulosti převládal názor, že takovéto dělení neutrality je bezpředmětné, poněvadž v případě kvalifikované neutrality nejde o osobitý druh neutrality, ale o případ porušení neutrality. Pojmem diferencované neutrality byla například označována neutralita Švýcarska v letech 1920 – 1938 nebo politika Švédska a Finska po 2. světové válce. Oba státy jsou v OSN, a přestože jsou trvale či fakticky neutrální, podílely se na organizaci kolektivní bezpečnosti, v rámci které se podílely na hospodářských sankcích vůči ostatním státům.²⁸

Bylo by vhodné se ještě zmínit o takzvané *neutralizaci* území. Jedná se o jakékoliv území, které nebude dějištěm válečných akcí nebo nebude přeměněno v základnu pro vojenské operace. O neutralizaci rozhoduje dohoda dvou nebo více států (samotné neutralizované území o své neutralizaci nerozhoduje) a většinou se jedná o území, které mají důležitý strategický význam: průlivy a kanály sloužící jako světové námořní cesty, pohraniční pásma atd. Trvale neutralizovaný je například Panamský průplav nebo Magellanova úžina. Neutralizace může být dočasná nebo trvalá.²⁹

Důvody, vedení či vůbec úspěch trvalé neutrality se liší mezi jednotlivými státy a i v rámci jednoho státu v průběhu dějin. Proto bude další kapitola zaměřena na konkrétní příklady států v různých obdobích.

²⁸ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch..* Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 59.

²⁹ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 20.

2 Historické kořeny neutrality

Tato kapitola bude pojednávat o příkladech vyhlášení neutrality jak trvalé, tak dočasné z období od 19. století až po konec 2. světové války. Uvedeme konkrétní příklady států jako Belgie, Lucembursko a Švýcarsko, ale zmíníme i historicky starší pokusy o vytvoření trvalé neutrality. Také se zaměříme na trvalou neutralitu států v období obou světových válek a na porušení trvalé neutrality v tomto období. Belgie a Lucembursko jsou příklady států, které byly napadeny, přestože měly smluvně garantovanou neutralitu. Z důvodu zaměření práce na trvalou a faktickou neutralitu nebudou zmíněny vojensky neutrální evropské státy v období první světové války (například Španělsko, Nizozemí, Norsko), ani v období druhé světové války (taktéž Španělsko, Portugalsko atd.). Pochopitelně budou zmíněny trvale neutrální státy, kterým zůstala neutralita zachována i v době obou světových válek (například Švédsko a Švýcarsko).

2.1 Neutralita v 19. století

Trvalá neutralita s obsahem, jaký známe ze současnosti, se začala profilovat až v 19. století, v důsledku postoje USA v době napoleonských válek a letech 1804 až 1815 a následně postoje Spojeného Království Velké Británie a Severního Irska a jiných evropských států k americké občanské válce v letech 1861 až 1865.³⁰

Z tohoto důvodu je tato kapitola zaměřena na období od začátku 19. století, přestože samozřejmě existovaly starší příklady pokusů vytvořit status podobný dnešní trvalé neutralitě. Jeden takový příklad je již zmíněn v podkapitole *historie pojmu neutralita* na začátku práce. Jedná se o neutralitu Lutychu z roku 1478.

Na začátku 19. století měl blízko k realizaci plán na trvalou neutralizaci ostrova Malty. Ostrov dlouhou dobu patřil řádu sv. Jana Jeruzalémského. V roce 1798 Maltu obsadil Napoleon a rytíři byli na jeho příkaz vyhoštěni. Později, v roce 1802 ostrov okupovala Anglie, která nebyla ochotna vrátit ostrov zpátky předchozímu majiteli, Francii. Angličani navrhovali, aby se garantem tohoto ostrova stalo Rusko, Francie ovšem trvala na tom, aby byla Malta dána pod ochranu krále obou Sicílií. Spor se natolik protahoval, že Francie nakonec navrhla učinit Maltu trvale neutrální, což Anglie přijala a potvrdila roku 1802 Amienskou smlouvou. Bylo stanoveno, že se na Maltu vrátí zpátky rytíři řádu sv. Jana, ostrov jim bude předán a anglická vojska se stáhnou do tří měsíců od ratifikace smlouvy. Bude odstraněn veškerý francouzský a anglický vliv a Malta se stane trvale neutrální. Přístavy budou otevřeny všem

³⁰ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 71.

státům kromě muslimských a vojenské pevnosti bude dočasně spravovat sicilská posádka, než bude mít řád vlastní síly pro obranu neutrality ostrova. Ručiteli těchto opatření se měly stát Anglie, Francie, Rakousko, Rusko, Prusko a Španělsko. Anglie ovšem protahovala odsun svých vojsk, domácí obyvatelstvo Malty se stavělo proti navrácení ostrova řádu a z uvedených ručitelů bylo ochotno zaručit trvalou neutralitu pouze Rakousko. Po vypuknutí války mezi Anglií a Francií se Angličanům podařilo ostrov udržet a Malta tak po uzavření smlouvy v roce 1814 zůstala v rukou Anglie.³¹

Autor Peter Rosputinský uvádí za první příklad trvale neutrálního státu Krakovskou republiku (neboli svobodné město Krakov), které neutralita vznikla bez jejího souhlasu dne 3. 5. 1815 ve smlouvě uzavřené mezi Pruskem, Rakouskem a Ruskem. Důvodem byl rozpor těchto států v otázce, kterému z nich má město Krakov připadnout.³²

V otázce časového prvenství Krakovské republiky v pozici trvale neutrálního státu v dnešním slova smyslu se shoduje i autor Boris V. Ganjuškin, který dodává, že základními rysy trvalé neutrality Krakova byly záruky velmocí a závislost samé existence svobodného města Krakova jako nezávislého státu na neutralitě. Zároveň je ale potřeba říci, že v době vyhlášení neutrality Krakova již měly velmoci prakticky před sebou vzor tohoto statutu vypracovaného pro Švýcarsko. Trvalá neutralita Švýcarska byla vyhlášena o něco později, mezinárodním právním aktem až dne 20. listopadu 1815. Proto je také podle autora za první a klasicky neutrální stát také možno považovat Švýcarsko. Neutrální statut Švýcarska byl písemně připraven dříve než u Krakovské republiky, k jeho vyhlášení ale došlo až později.³³

Neutralita Krakova měla krátké trvání, skončila roku 1816 připojením města k Rakousku. Obdobných příkladů podobného druhu, kdy byla neutralita státu vnucena a uměle vytvořena je více. Například Kongo bylo v letech 1885 až 1908 neutrální. Samojské ostrovy vyhlášené trvale neutrálními roku 1889 smlouvou mezi Německem, Anglií a USA byly o 10 let později mezi tyto státy rozděleny. Iónské ostrovy se staly neutrálními roku 1863, ale byly o rok později připojeny k Řecku. Mnohem delší trvání měla neutralita Belgie a Lucemburka, vysvětleno to může být tím, že v tomto případě byla základem trvalé neutrality jak smlouva, tak i přání a suverénní vůle států k přijetí trvalé neutrality.³⁴

³¹ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 114-115.

³² ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 71.

³³ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 115-116.

³⁴ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 116-117.

2.2 Neutralita Belgie

Neutralita Belgie je spjata již se vznikem tohoto státu odtržením od Spojeného království nizozemského v roce 1830. Nově vzniklý stát se stal ihned předmětem zájmu velmocí a na londýnské konferenci byla tomuto státu uložena „*věčná neutralita*“ smlouvou ze dne 29. 6. 1831.³⁵ Neutralitu se zavázaly smluvně garantovat všechny tehdejší velmoci: Anglie, Francie, Rusko, Rakousko a Prusko. Vzhledem k tomu, že Holandsko s obsahem smlouvy nesouhlasilo a bez jeho souhlasu by řešení belgické neutrality nebylo úplné, smlouva se nestala právně závaznou. Nový vývoj události nastal po tom, co Holandsko změnilo svůj postoj a vyjádřilo souhlas s nezávislostí Belgie. Výsledkem byla Londýnská smlouva z 19. 4. 1839³⁶, kde bylo vysloveno uznání smlouvy z roku 1831 i na Holandské straně.

V srpnu 1914 byla neutralita Belgie porušena tím, že císařské Německo, které převzalo mezinárodní závazky, smlouvy a garance za Prusko, Belgii přepadlo. To je jeden z prvních výrazných příkladů porušení neutrality v Evropě. Podobně byla ve stejné době porušena i neutralita Lucemburska.³⁷ Německo dalo Belgii 2. srpna 1914 ultimátum, kde žádalo pod záminkou informací o porušení neutrality Belgie Francií, umožnění průchodu svých vojsk Belgií.³⁸ Útok přes Belgii byl součástí Schlieffenova plánu na rychlé zničení Francie. Král Albert I. před davem odhodlaných lidí v Bruselu tento návrh odmítnul. Následoval německý útok a konec belgické neutrality. Velká Británie se následně rozhodla splnit závazek londýnské konference z roku 1830 a vyhlásila Německu válku. Král Belgie Albert I. se pak sám postavil do čela obrany svého státu a vedl obranu vůči silnějšímu nepříteli. Otázkou je, jak by vypadala belgická neutralita v případě, že by bylo vyhověno německým požadavkům na přesun vojsk přes své území. Pravděpodobně by se i francouzská a anglická vojska přesunula na území Belgie a stát by tím pádem neutrálním zůstat nemohl. Jsou známy případy z historie, kdy bylo území neutrálního státu využito k přesunu vojsk cizího válčícího státu, aniž by to znamenalo vstup neutrálního státu do války či zrušení jeho neutrálního statusu (například přesun vojsk přes Švýcarsko v době Napoleonských válek či přes švédské a švýcarské území v době 2. světové války).

Po tragické smrti krále Alberta I. při horolezeckém výstupu nastoupil na trůn Leopold III. a došlo k zhoršení mezinárodní situace. Belgie pod dojmem vlády Lidové fronty ve Francii vypověděla roku 1936 obrannou dohodu s Francií, uzavřenou roku 1920, a opět vyhlásila

³⁵ KOPECKÝ, L. *Neutralita v minulosti a dnes*. Praha: Naše vojsko, 1968, s. 8.

³⁶ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 103.

³⁷ KOPECKÝ, L. *Neutralita v minulosti a dnes*. Praha: Naše vojsko, 1968, s. 8.

³⁸ HULICIUS, E. *Belgie*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006, s. 143. Stručná historie států, sv. č. 35.

neutralitu, jež byla v roce 1937 garantovaná i Hitlerem.³⁹ Německo ale opět nehodlalo respektovat status neutrality Belgie a v roce 1940 byla Belgie napadena a obsazena. Následné kroky krále Leopolda III. pak nejsou vnímány tak kladně jako u jeho otce, Alberta I., vyčítána je mu nejvíce jeho předčasná kapitulace. Po válce Belgie změnila svůj předválečný postoj. Byla založena celní unie – Benelux a Belgie také byla jedním ze zakládajících členů OSN i NATO. Nadále už tedy nemůže být považována za trvale neutrální stát.⁴⁰

2.3 Neutralita Lucemburska

Neutralita Lucemburska byla velmocemi garantovaná v roce 1867, ve stejném roce se tento stát i osamostatnil. Po zániku Německého spolku v roce 1866 vznikl spor o to, komu má území Lucemburska připadnout, zda Francii či Prusku. Spor byl vyřešen Londýnskou smlouvou z roku 1867⁴¹, která Lucembursko vyhlásila za trvale neutrální stát. Sice nadále v personální unii s Holandskem, ale s neutralitou zaručenou velmocemi podílejícími se na smlouvě s výjimkou Belgie. Vyřazení Belgie bylo opodstatněno jejím trvale neutrálním statutem, tedy nemožností poskytovat vojenskou pomoc, jestliže by Lucembursko bylo napadeno.

Oproti belgické trvalé neutralitě byla ta lucemburská garantovaná takzvaně kolektivně, což znamená, že každý z ručitelů byl povinen poskytnout pomoc Lucembursku v případě porušení jeho neutrality pouze tehdy, jestliže šlo o společnou akci všech ručitelů. Poskytnutí pomoci individuálně nezávisle na druhých bylo dobrovolné, ne však povinné. Oproti tomu belgická trvalá neutralita byla garantována individuálně, každý z ručitelských států měl povinnost zasáhnout v případě porušení neutrality i v případě nekonání ostatních garantů (ručitelů). Dalším zvláštním znakem lucemburské neutrality byl její neozbrojený charakter. S výjimkou pořádkové policie nemohlo Lucembursko vlastnit ozbrojené síly.

K zániku neutrality Lucemburska došlo podobně jako v případě Belgie na začátku 1. světové války. Lucembursko bylo napadeno Německem se záminkou potřeby zabezpečení německých železnic vůči útoku z Francie. Následně byl stát okupován. Právně byl zánik neutrality vyjádřen ve Versaillské mírové smlouvě. V období mezi válkami Lucembursko deklarovalo svou neutralitu znovu, ale podobně jako u Belgie, tento čin nikterak nezastavil Německo v opětovném útoku a okupaci Lucemburska v roce 1940. Konečné oficiální

³⁹ HULICIUS, E. Belgie. 1. vyd. Praha: Libri, 2006, s. 143. Stručná historie států, sv. č. 35.

⁴⁰ účast Belgie v NATO není slučitelná s pojetím neutrality dle ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. neutralita, s. 274. *neutralita* - neúčast ve vojenských a většině politických organizací.

⁴¹ KOPECKÝ, L. *Neutralita v minulosti a dnes*. Praha: Naše vojsko, 1968, s. 8.

ukončení trvalé neutrality Lucembursko vyhlásilo 21. 12. 1944 a vzápětí vstoupilo do NATO s důvodem, který shrnul lucemburský předseda vlády slovy: „*Neutralita nás neochránila*“.⁴²

Případy obou států jasně ukazují, že i stát se smluvně garantovanou trvalou neutralitou může být napaden. Oba státy měly svou neutralitu garantovanou velmocemi, ani to však nezabránilo Německu v jejich napadení. Lze však dodat, že Německo v době útoku na Belgie a Lucembursko již dávno bylo ve válce s Francií a Anglií. Otázkou zůstává Rusko, které nejenže Belgickou neutralitu neochránilo, ale navíc mělo s Německem smlouvu o neútočení. Tato smlouva ovšem převyšovala svou důležitostí a aktuálností více jak 100 let starou smlouvu o *věčné neutralitě* Belgie.

2.4 Neutralita Islandu

Dalším státem, jehož neutralita byla porušena, a tudíž byla neúspěšná, je Island. Dne 30. listopadu 1918 byl Island zákonem o dánsko-islandské unii prohlášen za neutrální stát. Ač nešlo o neutralitu založenou mezinárodní smlouvou, ostatní státy nepodnikly žádné kroky, které by se daly vykládat jako protest vůči tomuto prohlášení. Z toho lze vyvodit, že tyto státy neutralitu Islandu vzaly s tichým souhlasem na vědomí. Island dále projevil vůli neúčastnit se žádných dalších válečných konfliktů. Svě ozbrojené složky omezil jen na nepatrné policejní oddíly a loďstvo se rozhodl nemít vůbec. Protože však neutralita Islandu nebyla potvrzena mezinárodní smlouvou, nevznikaly ostatním státům žádné zvláštní práva či povinnosti ve vztahu k Islandu. Na začátku války, konkrétně 10. května 1940 vstoupila na území ostrova britská vojska. Důvodem byly obavy z obsazení Islandu Německem, které nedlouho předtím obsadilo Dánsko.⁴³

V době svého nejvyššího počtu čítala britská posádka 27 000 mužů. Británie později potřebovala každého muže do boje s Německem, proto požádala zatím neutrální Spojené státy o převzetí obrany Islandu. Islandané na dohodu přistoupili pod podmínkou odchodu americké armády ihned po skončení války, respektování naprosté svobody a suverenity Islandu a podpory hladkého chodu islandského hospodářství. Poslední bod byl velkoryse splněn tím, že přítomnost americké posádky (v nejvyšším stavu až 47 000 vojáků) a stavební práce vojenských budov zajišťovala zaměstnanost mnoha Islandanů. Také postavené vojenské ubytovny ještě mnoho let po válce řešily bytovou nouzi obyvatel ostrova. Island byl v té době v personální unii s Dánskem a po okupaci Dánska řešil otázku vlastního osamostatnění (Dánsko už nemohlo vykonávat ochranu námořních vod Islandu ani zemi zastupovat

⁴² ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztázech*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 108.

⁴³ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 99.

v zahraničních věcech). Island po referendu, kde se drtivá většina občanů vyslovila pro nezávislost, vyhlásil zrušení unie s Dánskem a stal se republikou. Po skončení 2. světové války se Spojené státy americké nechtěly vzdát vojenských zařízení a letiště, které na Islandu vybudovaly. S ohledem na strategickou polohu Islandu, započaly Spojené státy s jednáním ohledně ponechání si vojenské základny na ostrově. Islandané zprvu nesouhlasili, po začátku studené války v roce 1946 ale souhlasili alespoň s možností využívat letiště v Keflavíku americkými silami k mezipřistání na cestě do Německa, přičemž Američané mohli nechat na letišti základní servisní zaměstnance. Poslední američtí vojáci opustili Island na jaře roku 1947. Ovšem záhy, v roce 1949, byla Islandu nabídnuta účast v novém obranném společenství NATO. Ostrovní stát přijal. Na jaře roku 1951, v době probíhající války v Koreji a hrozby otevřeného světového konfliktu, přistála první letadla s americkými vojáky v Keflavíku. Základna byla tedy znovu v rukou Američanů a její posádka čítala 5 000 osob včetně rodin důstojníků.⁴⁴

Islandská účast v NATO již není slučitelná ani s vojenským pojetím neutrality.⁴⁵ Lze tedy říci, že Island již není nadále neutrálním státem.

2.5 Neutralita Švédska

Švédská neutralita má dlouhou tradici. V minulosti měla velkou domácí podporu veřejnosti a stala se součástí švédské národní identity, přestože nikdy nebyla založena mezinárodní smlouvou. Byla spíše výsledkem zahraniční politiky jednostranně vyhlášené neutrality bez garance ostatních států. Z toho vyplývá, že švédská neutralita může být kdykoliv zrušena nebo změněna.⁴⁶

*„Specifickým znakem Švédska ve vztahu k neutralitě, který je možné do jisté míry interpretovat jako reziduum švédských velmocenských aspirací z minulosti a potřebu být myšlenkovým vůdcem skandinávských států, je snaha Švédska formalizovat a institucionalizovat spolupráci s jinými neutrálními státy.“*⁴⁷ K takovým pokusům například patří deklarace Švédska, Norska a Dánska z roku 1853 o všeobecných pravidlech neutrality nebo stejnojmenná deklarace z roku 1938. V praxi se ovšem Švédsku nedařilo dodržovat přísnou neutralitu. Řeč je hlavně o opatřeních nejdříve v neprospěch Ruska, později zase ve

⁴⁴ KADEČKOVÁ, H. *Dějiny Islandu*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 239-247. Dějiny států.

⁴⁵ *neutralita* - neúčast ve vojenských a většině politických organizací. ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. *neutralita*, s. 274.

⁴⁶ ROLENC, J. M. Case Study: Swedish Neutrality and Its Variations. *Faculty of International Relations Working Papers*. 2008, roč. 2008, č. 1, s. 14.

⁴⁷ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 93.

prospěch Německa. Podle autora B. V. Ganjuškina byla zmíněná deklarace z roku 1853 namířena proti Rusku. Navíc Švédsko po ztrátě území ve prospěch Ruska mělo důvod k opatřením vůči této zemi, ač se později neuchylovalo k otevřenému nepřátelství.⁴⁸

2.5.1 Počátky neutrality Švédska

Datum založení neutrality Švédska je nejednoznačné. Za nejstarší možné datum je uváděn již rok 1812, kdy švédský král Karel XIV. Johan otevřeně vyhlásil neutralitu země v anglo-francouzské válce.⁴⁹

Na rozdíl od Finska, Švédsko nebylo nikdy nikým podmaněno (naposledy v roce 1523) a jako velmoc úspěšně vedlo od počátku 17. století dobovačné války. Na začátku 18. století však vojenské úspěchy Švédska vystřídal nezdar, protože vojenská a hospodářská síla sousedních mocností vzrostla. Severská válka v letech 1700 – 1721 skončila pro Švédsko porážkou. Poté si již Švédsko nemohlo činit nárok na úlohu velmoci. Další války proti Rusku v letech 1741 – 1743, 1788 a 1808 – 1809 přinesly Švédsku jen nové porážky, ve kterých tato země přišla o Finsko a Alandské ostrovy ve prospěch Ruska. Švédsko se od té doby vyhýbalo ozbrojenému konfliktu s Ruskem (naopak spolu s Ruskem uzavřelo tajné spojení proti Napoleonovi, za což po jeho porážce Švédsko získalo kielským mírem Norsko od Napoleonova bývalého spojence Dánska).⁵⁰ Po napoleonských válkách se Švédsko začalo přidržovat stanoviska neutrality a od roku 1814 se švédská vojska neúčastnila žádných vojenských akcí namířených proti nějaké zemi. Tudíž rok 1814 můžeme také označit jako jeden z možných počátku založení švédské politiky neutrality.⁵¹

Třetím uváděným rokem založení švédské politiky neutrality je rok 1834, kdy švédský král Karel XIV. Johan vypracoval memorandum určené britské a ruské vládě obsahující systém *přísné a nezávislé neutrality*.⁵² Toto memorandum bylo výsledkem rezignace země na obnovení ztracené mocenské pozice.

2.5.2 Neutralita Švédska v období světových válek

Na počátku první světové války vyhlásily všechny tři skandinávské země úplnou neutralitu. Přesto nebylo postavení těchto tří neutrálních zemí stejné. Norsko se tradičně

⁴⁸ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 58-59.

⁴⁹ KAN, A. S. *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, s. 149.

⁵⁰ KLADENSKÝ, V. *Švédské království*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978, s. 84.

⁵¹ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 57-58.

⁵² ROLENC, J. M. Case Study: Swedish Neutrality and Its Variations. *Faculty of International Relations Working Papers*. 2008, roč. 2008, č. 1, s. 14.

orientovalo na Velkou Británii, Dánsko ustoupilo německým požadavkům a zaminovalo své průlivy a švédská neutralita byla záměrně blahovlnná vůči Německu.⁵³

Švédská vláda přistoupila na německý požadavek k zákazu přepravy vojenského materiálu Dohody přes území Švédska. Také umožnilo Německu udržovat spojení s německými zaoceánskými zastupitelskými úřady prostřednictvím švédské diplomatické pošty. V roce 1916 dokonce vyhovělo německému požadavku a zakázalo cizím lodím plout švédskou částí Ůresundu a v neposlední řadě Německu dodávalo cenné zásoby rudy, oceli, strojů, obilí, koní a jiných surovin. Tato politika vyplývala z převahy vlivu proněmecky orientované části švédské buržoazie, která doufala ve vítězství Německa ve válce a upevnění švédské pozice skrz spojení s Německem.⁵⁴

V důsledku této situace se v druhé polovině roku 1916 vyhrotily vztahy mezi Švédskem a Velkou Británií. Švédsko bylo západními spojenci blokováno a odříznuto od dovozu ropy a uhlí a koncem roku 1916 téměř hrozilo vypuknutí konfliktu mezi Švédskem a Velkou Británií. Po vstupu USA do války ustalo obchodování skandinávských zemí i s tímto zámořským státem a hospodářský rozvoj vystřídala stagnace. Nový poměr sil donutil skandinávské státy k ústupkům vůči Dohodě a v posledním roce války již tyto země přizpůsobovaly svou neutralitu zájmům Dohody, zvláště USA.⁵⁵

Po válce skandinávské země vstoupily do Společnosti národů a svou politiku koordinovaly nejenom mezi sebou, ale i s dřívějšími neutrálními zeměmi, zejména s Nizozemím a Švýcarskem. Všechny tři skandinávské země taktéž podstatně snížily své ozbrojené síly a zasazovaly se za rychlé omezení zbrojení pod mezinárodní kontrolou.⁵⁶

V roce 1938 vystoupilo Švédsko společně s ostatními severskými zeměmi s novou deklarací o obecných pravidlech neutrality a za 2. světové války si svou neutralitu zachovalo, přestože Hitler hodlal zemi obsadit tažením z Norska.⁵⁷

Na začátku 2. světové války Švédsko vyhlásilo neutralitu. Toto rozhodnutí pramenilo jak z tradice švédské neutrality, tak ze zájmu lidu na zachování míru, stejně tak ze zájmu udržet obchodní styk s oběma válčícími stranami. V prosinci roku 1939 Švédsko uzavřelo obchodní dohody s Velkou Británií i s Německem, kterému dodávalo železnou rudu k válečnému průmyslu. V sovětsko-finské válce Švédsko nepřímo pomáhalo Finsku a zastávalo protisovětský postoj. Přesto odmítlo žádost Finska k přímé vojenské podpoře. Po obsazení

⁵³ KAN, A. S. *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, s. 219.

⁵⁴ DRHLÍK, A. *Švédsko*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, s. 53.

⁵⁵ KAN, A. S. *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, s. 220-222.

⁵⁶ Tamtéž, s. 259.

⁵⁷ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 59.

Dánska a Norska v roce 1940 stálo Švédsko před přímým nebezpečím obsazení německými vojsky. Význam při zachování neutrality mělo i prohlášení SSSR, které zdůrazňovalo zájem na zachování neutrality Švédska (přičemž Sovětský svaz v tomto roce ještě nebyl ve válečném stavu s Německem). Přesto doba mezi lety 1940 – 1942 je pro Švédsko ve znamení jistých ústupků vůči Německu. V letech 1940 – 1941 byla přijata řada prozatímních zákonů zmocňujících vládu zakázat jednotlivé politické strany, tiskoviny a jejich přepravu veřejnými dopravními prostředky. Byla zavedena tisková cenzura a někteří norští uprchlíci byli vráceni zpátky do okupované vlasti. Švédska vláda také povolila německé vojenské transity do sousedního Norska a Finska přes své území. Němci využívali švédskou elektrickou energii, telefonní spojení, sanitní vlaky a přes území Švédska mohla létat německá kurýrní letadla. Vzrostl zahraniční obchod s Německem, obzvláště švédská železná ruda, ze které pocházelo 30% oceli vyrobené v Německu v průběhu 2. světové války.⁵⁸

Taktéž se zvýšily výdaje na obranu. V letech 1939 – 1945 tvořily více jak 50 % švédského státního rozpočtu armádní výdaje. Byl přijat rozsáhlý plán zbrojení.⁵⁹

Vlivem dalšího vývoje války se od roku 1943 začala švédská zahraniční politika měnit. Švédsko začalo svou neutralitu dodržovat důsledněji a v důsledku toho Německo vypracovalo plán s názvem *Polární liška* k vojenskému obsazení Švédska. V důsledku nepříznivého vývoje války pro Německo však nebyl nikdy schválen. Švédsko díky častějším porážkám Německa ve válce a tlaku západních mocností začalo své ústupky odvolávat. Od srpna 1943 byl zastaven transit německého vojenského materiálu a obchod s Německem byl omezen. Od jara následujícího roku se Švédsko čím dál více orientovalo na Velkou Británii a USA. Diplomatické styky s Německem přerušilo až v den jeho kapitulace.⁶⁰

V obou světových válkách byl zřejmý příklon Švédska k Německu a švédská neutralita byla brána s nedůvěrou. V období 1. světové války by se švédská neutralita dala označit jako blahovolná (viz 1. kapitola, další možné dělení neutrality), v 2. světové válce docházelo k opakovanému porušování švédské neutrality oběma stranami konfliktu i samotným Švédskem. Po skončení války byla mezinárodní reputace Švédska do jisté míry poškozena.⁶¹

⁵⁸ KLADENSKÝ, V. *Švédské království*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978, s. 96-98.

⁵⁹ KAN, A. S. *Dějiny skandinávských zemí*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, s. 310.

⁶⁰ KLADENSKÝ, V. *Švédské království*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978, s. 98-99.

⁶¹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztázech*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 94.

2.6 Neutralita Švýcarska

Švýcarsko je patrně nejznámější neutrální stát. Švýcarská neutralita existuje už od roku 1815 a dodnes nebyla porušena ze strany jiných států. Tento stát se stal vzorem pro jiné státy, které se pokoušely o neutrální zahraničněpolitický status. Jeho zdrženlivost v zahraniční politice a konec velmocenských ambicí se datuje už k roku 1515, kdy byla tato země poražena Francií. Švýcarská neutralita je také považována za nejstarší, ač někteří autoři polemizují o tom, zda prvenství v neutralitě nebylo na straně Švédska či Krakovské republiky. Ovšem až v roce 1815 byla trvalá neutralita Švýcarska založena v pravém slova smyslu a to jak na mnohostranné mezinárodní smlouvě, tak i na suverénní vůli samotného Švýcarska.

2.6.1 Cesta k trvalé neutralitě Švýcarska

Neutralita Švýcarska nevznikla zároveň se vznikem státu. V roce 1291 vznikl první spolek spojením tří kantonů. Důvodem byla hlavně potřeba obrany proti vnějším nepřítelům, především Rakousku. Kantony byly nuceny hájit svou nezávislost, v roce 1315 Švýcaři zvítězili nad habsburskými vojáky a upevnili tak svou svobodu. Vzhledem ke svým sousedům (Francie, Rakousko a Německo) nemohlo Švýcarsko pomýšlet na úspěšnou expansivní politiku, proto ve většině konfliktů raději zůstávalo stranou. Obzvláště obezřetně se stát vyhýbal válkám náboženského charakteru, protože obyvatelé jednotlivých kantonů Švýcarska měli různé náboženské přesvědčení. Hrozil by tedy rozpad země. Přesto se ale Švýcarsku podařilo v roce 1508 obsadit Lombardii. Krátkodobé válečné úspěchy ale brzo vyčerpaly švýcarské zdroje a byly vystřídány neúspěchy. Lombardie byla ztracena v roce 1515 v bitvě s Francouzi u Marignana.⁶²

Tato bitva je považovaná za poslední švýcarskou útočnou akci. Od té doby země razí zahraničněpolitickou zdrženlivost. Primárním důvodem ale nebyly vojenské neúspěchy, ale snaha udržet politickou jednotu a teritoriální celistvost Švýcarska v podmínkách jeho národnostního a náboženského rozdělení zvláště v období, kdy docházelo k častým náboženským konfliktům a také sporům mezi Francií a Rakouskem, což by mohlo vést k občanské válce a následnému rozdělení společného státu.⁶³

Zdržení se útočných válek ale pořád neznamenovalo neutralitu v pravém slova smyslu. V roce 1546 vydalo Švýcarsko první oficiální deklaraci o neutralitě, avšak šlo pouze o faktickou neutralitu, které se nedostalo mezinárodně právního uznání. Také se musí uvážit odlišné tehdejší pojetí neutrality. Švýcarští vojáci té doby sloužili v žoldněřských armádách

⁶² GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 123-124.

⁶³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 76.

různých států, ale v tehdejší pojetí to nebylo porušení neutrality. Švýcarsko při vysílání svých vojáků do cizích armád ponechávalo stejné možnosti všem státům, a to tehdy nebylo považováno za neslučitelné s neutralitou. Švýcarsko se ovšem nikdy neúčastnilo aktivně válek, ke kterým v jeho sousedství docházelo velmi často. Počet vyslaných žoldnéřských vojáků byl značný (od roku 1474 do roku 1715 poskytlo jenom Francii 700 000 vojáků) a nedostatek vojáků na domácí půdě byl jednou z příčin snahy Švýcarska zůstat stranou konfliktů.⁶⁴

V roce 1713 Švýcarsko dosahuje oficiálního uznání své neutrality v Utrechtské mírové smlouvě, podepsané Francií, Španělskem, Anglií a Nizozemskem. Pořád ale nemůžeme tento stát vnímat jako trvale neutrální v dnešním slova smyslu. Jednotlivé kantony se i v tomto období nepřímo účastnily válek v důsledku svých spojeneckých smluv s dalšími státy. Například katolické kantony Švýcarska měly v případě ohrožení poskytnout Francii námezdní vojsko v počtu 16 000 osob, Francie se na oplátku zavazovala bránit kantony proti vnějšímu útoku. V roce 1798 francouzská vojska překročila hranice Švýcarska a země se dostala pod neomezený vliv Francie. Napoleon formálně zachoval samostatnost Švýcarska i jeho neutralitu, ale donutil zemi k poskytování námezdních vojsk výhradně Francii. Z těchto důvodů ostatní státy přestaly Švýcarsko brát jako skutečně neutrální a v tomto období na jeho území dokonce vedly ozbrojené boje.⁶⁵

Ke změnám ve švýcarské neutralitě došlo po porážce Napoleona. V protokolu výboru Vídeňského kongresu pro švýcarské záležitosti ze dne 16. 1. 1815 byl poprvé použit v mezinárodním právu výraz *trvalá neutralita*. Následovala deklarace Francie, Portugalska, Pruska, Rakouska, Ruska, Španělska, Švédska a Velké Británie ze dne 20. 3. 1815, ve které se uznává nutnost vyhlášení trvalé neutrality Švýcarska. Tato neutralita byla uznaná a garantovaná připojením se švýcarského sněmu k deklaraci dne 27. 5. 1815. V souvislosti s návratem Napoleona byly příslušné záruky a uznání neutrality odloženy a velmoci trvaly na tom, aby je Švýcarsko v jejich boji podpořilo.⁶⁶

Vznesen byl požadavek přesunu vojsk přes švýcarské území s tím, že „*odmítat účast v boji s Napoleonem neznamená zůstat neutrálním, nýbrž projevovat nepřipustnou lhostejnost ke společné věci téže Evropy, která právě tolik vykonala pro blaho národů a pro blaho Švýcarska zvlášť.*“⁶⁷

⁶⁴ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 124.

⁶⁵ Tamtéž, s. 124-126.

⁶⁶ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztázech*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 76-77.

⁶⁷ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 127.

Žádosti o přesunu vojsk přes své území Švýcarsko vyhovělo a dokonce se i podílelo na bojích proti Napoleonovi, například při obléhání francouzské pevnosti Hüningen, což byla poslední švýcarská vojenská akce v zahraničí. Po definitivní porážce Napoleona byl podepsán akt o uznání a zárukách trvalé neutrality Švýcarska a nedotknutelnosti jeho území. Akt byl podepsán dne 20. 11. 1815 Rakouskem, Francií, Velkou Británií, Ruskem, Portugalskem a Pruskem. Tyto země se zavázaly *individuálně garantovat* neutralitu Švýcarska, což znamená, že každý podepsaný stát je povinen poskytnout záruky bez ohledu na konání nebo nekonání ostatních států.⁶⁸

Zájem evropských států na vytvoření švýcarské neutrality byl dvojitý. Za prvé, přáním velmocí bylo ze Švýcarska vytvořit nárazníkový stát, který by zmenšoval pravděpodobnost vzájemného střetnutí evropských států. Za druhé se monarchistické evropské státy snažily využít trvalé neutrality Švýcarska jako hráze, která měla ochránit jižní Německo a Rakousko před pronikáním revolučních myšlenek z Francie a Itálie. Z těchto důvodů byla trvalá neutralita Švýcarska pro velmocí velmi výhodná. Výhodná byla avšak i pro samotné Švýcarsko, které statut trvalé neutrality přijalo dobrovolně odpovídajíc to jeho zájmům a tužbám.⁶⁹

2.6.2 Neutralita Švýcarska do roku 1945

Od roku 1815 se už Švýcarsko nezapojilo do žádného vojenského konfliktu a dodnes zůstává trvale neutrálním státem. Potvrdilo svou neutralitu před vypuknutím italsko-francouzsko-rakouské války v roce 1859 a zůstalo neutrální i ve vztahu k válce rakousko-pruské v roce 1866. Dále zachovalo neutralitu i za francouzsko-pruské války v letech 1870-1871 a za obou světových válek.⁷⁰

V době 1. světové války se Švýcarsko stalo součástí embargového systému hospodářsky silnějších států Dohody. Zásahem do suverenity a neutrality Švýcarska v hospodářské oblasti byla i kontrolní místa zřízená Dohodou či ústředními mocnostmi za účelem kontroly nad zahraničním obchodem a dohlížením, aby se švýcarské dovozy z jednoho tábora nedostaly k nepříteli. V době 1. světové války nebyla porušena vojenská práva Švýcarska vyplývající z jeho neutrality, ale hospodářská práva porušena byla.⁷¹

⁶⁸ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 77-78.

⁶⁹ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 129.

⁷⁰ Tamtéž, s. 131.

⁷¹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 79.

Po první světové válce byla trvalá neutralita Švýcarska potvrzena článkem 435 Versailleské smlouvy ze dne 28. 7. 1919. Ručiteli ovšem zůstaly pouze ty státy, které zaručily švýcarskou neutralitu v roce 1815. Plebiscitem bylo také rozhodnuto o vstupu Švýcarska do Společnosti národů v roce 1920. Bylo ovšem osvobozeno od povinnosti účastnit se vojenských opatření podnikaných Společností národů a také od povinnosti povolovat cizím vojskům přechod přes své území.⁷²

V období druhé světové války byla situace Švýcarska podobná jako v době první světové války, s výjimkou absence zahraniční kontroly nad zahraničním obchodem. Právo země na svobodný obchod nebylo respektováno ani po vstupu Spojených států amerických do války. V roce 1944 došlo k nařízené blokádě Švýcarska a jeho úplné izolaci od obchodu se zámořím, od které bylo upuštěno až po tom, co Švýcarsko souhlasilo s úplným zastavením obchodu s Německem a jeho spojenci v některých oblastech a s výrazným omezením v oblastech jiných. Německo také v roce 1940-1941 zvažovalo obsazení země, ke kterému nedošlo jenom díky mobilizaci švýcarské armády a možnosti zničení majetku, pro který by se invaze vyplatila. Docházelo také k opakovanému narušení švýcarského vzdušného prostoru a dokonce i k bombardování švýcarských měst v přibližně deseti případech.⁷³ Během druhé světové války bylo ve Švýcarsku zabito nebo zraněno více než 300 osob.⁷⁴

2.7 Neutralita Irska

Irsko patří mezi méně známé fakticky neutrální státy. Jeho neutralita nemá dlouhou tradici jako neutralita Švédska či Švýcarska ani není výsledkem 2. světové války či Studené války jako neutralita Finska a Rakouska. Neutralita Irska není zmíněna v irské ústavě a její vznik se datuje k roku 1939, kdy byla vyhlášena irským předsedou vlády Éamonem de Valerou po tom, co Velká Británie odevzdala zemi tři přístavy, dříve sloužící Británii jako základny. Neutralita Irska se od ostatních neutrálních států liší především výhodnější polohou státu (daleko od oblastí předvídatelných konfliktů a hranice na souši má pouze s Velkou Británií) a také příčinou vyhlášení neutrality. Neutralita Irska byla vyhlášena především kvůli Velké Británii, která umožnila Irsku získat v roce 1938 plnou samostatnost, ovšem odmítla splnit základní irský požadavek - jednotu země. Severní část ostrova totiž zůstává Velké Británii. Irská neutralita byla především manifestem suverenity a definitivního oddělení země od Velké

⁷² GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 132.

⁷³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 79-80.

⁷⁴ GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 133.

Británie. Irsko nemohlo ve válce pomoci zemi, která okupuje část jeho území - Severní Irsko. S uvedeným stanoviskem souhlasilo i domácí obyvatelstvo.⁷⁵

Neutralita Irska je definována jako vojenská neutralita ve smyslu neúčasti ve vojenských aliancích. Všeobecně je považována za nejasnou a v minulosti často nedůvěryhodnou, hlavně kvůli absenci závazného vnitropolitického katalogu norem. Irsko například v roce 1949 odmítlo vstup do NATO nikoliv kvůli své politice neutrality, ale z důvodů, že vstup by mohl znamenat uznání rozdělení Irska. Také se v letech 1950 – 1951 irský ministr zahraničí pokoušel o uzavření dvoustranného obranného paktu s USA.⁷⁶

Například autor T. Salmon prosazuje názor, že Irsko nikdy neutrálním státem nebylo. Obyčejná neúčast v obranných spolicích k neutralitě nestačí. Naopak P. Keatinge považuje irskou neutralitu za legitimní, neboť Irsko není členem žádné vojenské aliance a nadále deklaruje svou neutralitu.⁷⁷

⁷⁵ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 98-99.

⁷⁶ Tamtéž, s. 99-100.

⁷⁷ Tamtéž, s. 100.

3 Neutralita po 2. světové válce

Období po 2. světové válce bylo zásadní pro přijetí či opuštění neutrálního statutu mnoha států. Některé státy svůj status trvalé neutrality nadobro opustily, kupříkladu Belgie a Lucembursko, a to z důvodů že byly i přes svou neutralitu napadeny. Na druhou stranu vznikly nové neutrální státy, jako kupříkladu Finsko a Rakousko. Zde bychom jako důvod mohli uvést začínající bipolární rozdělování Evropy, přičemž tyto státy neměly jinou možnost, než vyhlásit neutralitu, aby samy nebyly rozděleny (v případě Rakouska) či aby uchovaly svou nezávislost (v případě Finska).

3.1 Neutralita Rakouska

Neutralita Rakouska je spjata s obnovením suverenity země po okupaci vítěznými stranami 2. světové války. *Státní smlouva* ze dne 15. 5. 1955⁷⁸ ukončila provizorní mezinárodní postavení Rakouska, které bylo okupováno podle podobného modelu jako Německo. Ve smlouvě byla uvedena i klauzule, že nesmí dojít ke spojení Německa s Rakouskem. Posléze 26. října 1955 rakouský parlament zákonem stvrdil závazek neutrality⁷⁹. Rakouská neutralita byla utvořena, další její vývoj i důvody pro její vytvoření budou popsány v následující podkapitole.

3.1.1 Kořeny rakouské neutrality

Rakousko se o svou neutralitu pokoušelo již v době svého vzniku, byť neúspěšně. Pokus o nastolení rakouské neutrality přinesl konec první světové války, kdy 30. 10. 1918 dočasné národní shromáždění složené ze zástupců německy hovořící části Rakousko-Uherska vydalo *Usnesení o zřízení státní moci*, na základě kterého mělo dojít ke vzniku nového státu – *Německého Rakouska*. Tento stát neměl být pokládán za nástupce habsburské monarchie, a tedy nemohl být považován za bývalou vojenskou stranu v první světové válce. Právě naopak, Německé Rakousko mělo být neutrálním státem. Neutralitu Německého Rakouska pod garanci Společností národů navrhl 11. 5. 1918 A. Tardieu, poradce francouzského ministerského předsedy G. B. Clemenceaua. Státy mezinárodního společenství takový plán nepřijaly a Rakousko, podobně jako ostatní poražené státy, muselo podepsat mírovou smlouvu a přijmout svůj stát v hranicích, jak jej vymezila Saintgermainská smlouva.⁸⁰

⁷⁸ VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 396.

⁷⁹ Tamtéž, s. 397.

⁸⁰ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín : Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 86.

V období mezi světovými válkami žádná rakouská vláda neusilovala o právní ukotvení trvalé neutrality. Na udržení bezpečnosti státu měla postačovat prostá realizace neutrální politiky bez jakýchkoliv právních závazků týkajících se neutrality.⁸¹

Počátek úspěšné rakouské neutrality se datuje k roku 1955, kdy Rakousko získalo opět plnou suverenitu. Jakožto jedna z válčících stran mělo Rakousko po osvobození v roce 1945 omezenou svrchovanost a vojska SSSR, Francie, USA a Velké Británie setrvala na území země. Vyhlášení neutrality byla jednou z možností, jak předejít rozdělení země na východní část pod vlivem SSSR a zbytku pod vlivem západu, tak jak se stalo například v poválečném Německu. Proto již v roce 1947 obě rakouské strany (ÖVP a SPÖ) zařadily neutralitu do svého programu. Později, v roce 1954, Rakousko poprvé přišlo s návrhem své neutrality na mezinárodním poli, konkrétně na konferenci ministrů zahraničních věcí v Berlíně. Tehdy V. Molotov přednesl sovětský návrh faktického znění rakouské neutrality. Ve formulaci mimo jiné zaznělo, že Rakousko neuzavře žádné koalice a nevstoupí do žádných vojenských spolků, které jsou zaměřené proti jakémukoliv státu. Tento první opravdový konkrétní smluvní návrh rakouské neutrality byl ostatními státy odmítnut. Důvodem byl především příliš široký a vágní pojem koalice, který při širším výkladu mohl zahrnovat i hospodářskou a politickou spolupráci či členství v mezinárodních organizacích.

Úspěch přišel až 15. 4. 1955⁸², kdy se na Moskevském memorandu Rakousko zavázalo k neutralitě po vzoru Švýcarska. Ovšem tento krok ještě nezaložil trvalou neutralitu Rakouska na mezinárodním poli a ani nelze považovat za mezinárodní smlouvu. Za další mezníky lze považovat den 27. 7. 1955⁸³, kdy vstoupila v platnost státní smlouva, země získala plnou suverenitu a okupační vojska se do 90 dnů od tohoto data odsunula.

26. 10. 1955⁸⁴ pak národní rada přijala zákon o trvalé neutralitě (Rakousko čekalo na úplný odchod cizích vojsk, neutralitu hodlalo vyhlásit jako plně svobodný a nezávislý stát, bez přítomnosti cizích vojsk na svém území). Následovala notifikace na mezinárodním poli. Neutralitu uznalo vysloveně 62 států, pouze 5 ji vzalo na vědomí a dalších 5 států ponechalo notifikaci bez odpovědi.⁸⁵ Tímto byla rakouská neutralita uznána i mezinárodně. Navíc obdobně jako u Švýcarska je i rakouská neutralita vysloveně zmíněna v ústavě státu.

⁸¹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 87.

⁸² GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 139.

⁸³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 89.

⁸⁴ HLOUŠEK, V a SYCHRA, Z. *Rakousko v evropské a střeoevropské politice*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 13.

⁸⁵ ŠTURMA, P. Posouzení smyslu neutrality v Evropě: Příklad trvalé neutrality Rakouska. In *Smysl neutrality v dnešní Evropě: příklad Rakousko*. Praha: Právnická fakulta UK Praha, 1998. s. 25.

3.1.2 Vývoj rakouské neutrality

Postoj ke své neutralitě a také zahraniční politiku Rakouska lze rozdělit do několika etap. První etapu trvající v letech 1945 – 1955 můžeme charakterizovat jako cestu k obnovení rakouské suverenity.⁸⁶

Další etapa v letech 1956 – 1970, označovaná jako etapa pasivní neutrality, je ve znamení obnovení či dosažení členství v různých mezinárodních organizacích. Rakousko se tak stalo dne 14. 12. 1955 členem OSN a 16. 4. 1956 podalo přihlášku do Rady Evropy. Na rozdíl od Švýcarska, které do obou organizací odmítlo vstoupit, Rakousko svůj status neutrality shledalo slučitelným se členstvím v obou organizacích. Ohajovalo se tím, že aktivity k udržení míru, které OSN vykonává, se liší od klasického válečného stavu.⁸⁷

Třetí etapu v letech 1970 – 1983 lze zase označit jako období aktivní neutrality. Do čela většinové vlády SPÖ se postavil Bruno Kreisky a došlo k celkovému odklonu od vnitřních problémů země k aktivnější účasti v mezinárodně politickém dění.⁸⁸ Roku 1972 podepsalo Rakousko dohodu o volném obchodu s Evropskými společenstvími⁸⁹, ovšem dále se již v této etapě do evropských struktur neintegrovalo. Naopak využívalo statutu neutrální země například k aktivnímu jednání ve věci urovnání sporu na Blízkém východě, Afghánistánu, zemích Střední Ameriky atd. Také se snažilo udržovat stejný odstup od obou bloků vedených SSSR a USA. Tato etapa skončila odchodem kancléře B. Kreiského po volbách v roce 1983.⁹⁰

Čtvrtá etapa začínající rokem 1987, kdy převzal křeslo ministra zahraničních věcí lidovecký politik Alois Mock⁹¹, se dá označit jako příklon k realistické zahraniční politice. V této fázi dochází k odvržení všech omezení, která byla charakteristická pro politiku neutrality jdoucí nad rámec vlastního právního jádra neutrálního statusu. Rakousko opouští politiku neutrality švýcarského typu a více spolupracuje se sousedními zeměmi, snaží se integrovat do Evropské unie a orientuje se na západoevropské státy.⁹²

⁸⁶ ŠTURMA, P. Posouzení smyslu neutrality v Evropě: Příklad trvalé neutrality Rakouska. In *Smysl neutrality v dnešní Evropě: příklad Rakousko*. Praha: Právnická fakulta UK Praha, 1998. s. 25.

⁸⁷ HLOUŠEK, V a SYCHRA, Z. *Rakousko v evropské a středoevropské politice*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 13-14.

⁸⁸ VEBER, V. *Dějiny Rakouska*. Praha: Lidové Noviny, 2002, s. 573.

⁸⁹ HLOUŠEK, V a SYCHRA, Z. *Rakousko v evropské a středoevropské politice*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 14.

⁹⁰ ŠTURMA, P. Posouzení smyslu neutrality v Evropě: Příklad trvalé neutrality Rakouska. In *Smysl neutrality v dnešní Evropě: příklad Rakousko*. Praha: Právnická fakulta UK Praha, 1998. s. 26.

⁹¹ HLOUŠEK, V a SYCHRA, Z. *Rakousko v evropské a středoevropské politice*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 18.

⁹² ŠTURMA, P. Posouzení smyslu neutrality v Evropě: Příklad trvalé neutrality Rakouska. In *Smysl neutrality v dnešní Evropě: příklad Rakousko*. Praha: Právnická fakulta UK Praha, 1998. s. 26.

3.1.3 Změna rakouské neutrality a její budoucnost

Do roku 1990 se Rakousko skutečně snažilo v oblasti zahraničního obchodu postupovat po vzoru Švýcarska, tj. dle zásady *courant normal* (Švýcarsko v době druhé světové války udržovalo obchodní vztahy s oběma válčícími stranami tak jako před válkou). Ovšem po pádu sovětského impéria se situace razantně změnila. Pominuly hlavní důvody, které v podstatě donutily Rakousko k vyhlášení neutrality, tj. bezpečnost v době studené války, a nastává situace, kdy další přísnější pojetí neutrality by znamenalo spíše ztrátu. Rakousko by se úplně nezačlenilo do nových struktur v Evropě a mohlo by se dostat až do ekonomické izolace. Rakousko tedy v roce 1995 vstoupilo do Evropské Unie⁹³ a tímto opouští zásadu ekonomické neutrality. Další příklad slevy ze svého neutrálního postoje je kladný postoj k sankcím proti bývalé Jugoslávii a povolení transportu vojenského materiálu přes své území v souvislosti s válkou v Kuvajtu v roce 1991. Například Švýcarsko odmítlo přelety letadel s vojenským materiálem přes své území s odvoláním na svůj neutrální status.

Otázky slučitelnosti rakouské neutrality a jeho členství v Evropské Unii a vůbec vývoj rakouské neutrality jsou předměty budoucí diskuse. Ovšem jelikož změna rakouské politiky po studené válce nevyvolala žádný mezinárodní protest, je možné, že se jednoduše změnil obsah trvalé neutrality obecně v souvislosti s politickými změnami od začátku 90. let. Rakousko se při vstupu do Evropské Unie zavázalo plnit veškeré závazky vyplývající z členství. Včetně účasti na společné zahraniční a bezpečnostní politice. Toto by mohlo být v rozporu s definicí neutrality v širším smyslu, ovšem Rakousko se obratně vrátilo k základnímu, válečnému pojetí neutrality, tj. nezapojujání se do války, nepomáhání žádné straně a nepovolení cizích vojenských základen na svém území. Toto pak není v rozporu se zahraniční a bezpečnostní politikou Evropské Unie.

Jako další vysvětlení změny rakouské politiky je možnost, že se Rakousko snaží postupně zbavit svého neutrálního statusu. Pro to hovoří i vnitropolitické diskuse v Rakousku ohledně tohoto problému. Zrušení rakouské trvalé neutrality je možné několika cestami. Jsou názory, že Moskevské memorandum, které zahájilo rakouskou neutralitu, je vlastně mezinárodní závazek a může být považováno za smlouvu mezi Rakouskem a SSSR. Pak by Rakousko ke zrušení své neutrality potřebovalo souhlas SSSR. Ovšem dále je tu názor že Moskevské memorandum není opravdovou smlouvou, ale jen závazek jednat určitým způsobem. A od ostatních států má pouze uznání či notifikaci neutrality, což nevytváří závazek. Dále by stačilo

⁹³ Členské země. Official website of the European Union [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/austria/index_cs.htm

zrušit ústavní zákon o neutralitě, což by ovšem narazilo na odpor široké rakouské veřejnosti, která je pořád spíše pro zachování neutrality.

3.2 Neutralita Finska

Podobně jako v případě Rakouska, i finská neutralita je výsledkem 2. světové války a následné dohody velmocí.⁹⁴ Specifické postavení tohoto státu bylo dáno svou blízkostí k SSSR a také tím, že Finsko bylo spojencem Německa za 2. světové války a se Sovětským svazem dlouhou dobu vedlo válku. Dne 10. 2. 1947 byla s Finskem podepsána Pařížská mírová smlouva (stejně tak s Maďarskem, Rumunskem, Bulharskem a Itálií), která určila Finsku platit válečné reparace Sovětskému svazu. Dále i přítomnost sovětské základny v blízkosti Helsinek předurčila finskou politiku v budoucnu. Ta byla ve znamení ústupků vůči SSSR, jedním z prvních ústupků bylo například odmítnutí Marshallova plánu.⁹⁵

3.2.2 Finsko v období 2. světové války

Pro pochopení důvodu k neutrální politice Finska po 2. světové válce je potřeba nastínit válečné konflikty, které Finsko svádělo se SSSR v letech 1939 – 1940 (*zimní válka*) a v letech 1941 – 1944 (*pokračovací válka*).

V srpnu 1938, tedy v době, kdy už byly jasné válečné záměry Německa, začal druhý tajemník sovětského zastupitelského úřadu v Helsinkách Boris Jarcev jednat s finským politickým vedením o možném německém útoku vedeném přes Finsko na Sovětský svaz. Pokud by Finové nechali Němce v klidu vylodit se, sovětská armáda nebude čekat na hranici mezi zeměmi. Jarcev nezůstal jen u vyhrožování, nabídl Finsku i vojenskou pomoc. Finové ale k těmto návrhům zaujali lhostejný postoj, protože se obávali, že by sovětské jednotky v zemi zůstaly navždy. Rozhovory tedy skončily neúspěšně. Na jaře 1939 začala v Moskvě jednání mezi Velkou Británií, Francií a SSSR. Měla se zde připravit smlouva o poskytnutí pomoci zemím nacházejícím se mezi Německem a Sovětským svazem. Toto jednání ale bylo přerušeno, protože Německo nabídlo SSSR více. V tajné smlouvě si Německo a Sovětský svaz rozdělily východní Evropu, a Finsko se tak ocitlo v sovětské sféře zájmu.⁹⁶

Počátkem října 1939 začalo v Moskvě jednání s Finskem o projektu změny hranic, který Sovětský svaz požadoval za nutný pro zvýšení bezpečnosti Leningradu a Severomořské cesty. To podle návrhu SSSR znamenalo posunutí hranic na Karelské šíji z nebezpečné blízkosti

⁹⁴ DRULÁK, P., DRULÁKOVÁ, R. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2000, s. 59.

⁹⁵ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 95.

⁹⁶ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 249-250. Dějiny států

Leningradu, podstoupení malého území na severu (část Rybářského a Středního poloostrova), pronájem poloostrova Hanko a ostrovů k němu přiléhajících, tj. celkem 2 761 km² ve prospěch Sovětského svazu. Výměnou nabízel Sovětský svaz dvojnásobně větší území ve strategicky méně důležitých oblastech.⁹⁷

Finsko návrh SSSR odmítlo. Důvodů bylo hned několik. Prvně Finové popírali obavy Rusů, že by nějaká cizí mocnost mohla zaútočit přes Finsko na SSSR. Dále se Finsko spoléhalo na to, že se případnému vylodění dokáže ubránit samo. Nakonec zde bylo podezření, že konečným cílem protistrany je obsazení celého Finska (čerstvým příkladem byl osud Československa). Dne 30. 11. 1939 vypukla sovětsko-finská válka, známa také jako *zimní válka* trvající 105 dní (od 30. 11. 1939 do 12. 3. 1940)⁹⁸

Za formální důvod zahájení války byly prohlášeny výstřely z děla údajně vypálené z finské strany na území SSSR. Po otevření ruských archívů se zjistilo, že povel ke střelbě vydal tajemník strany leningradského kraje. Poměr sil v neprospěch Finska byl obrovský a očekával se brzký finský kolaps. Ovšem Finové, ač v tomto boji úplně osamoceni, vzchopili se k téměř nadlidskému úsilí. Celý národ se jednotně postavil proti mnohem početnějšímu nepříteli a i díky využití a znalosti lesního terénu Finové dokázali během prvních dvou měsíců války uhájit svou hlavní obrannou linii na Karelské šíji. Linie byla doplněna i systémem bunkerů a vstoupila do podvědomí pod názvem Mannerheimova linie (dle vrchního velitele Finských ozbrojených sil Carla Gustafa Emila Mannerheima). Finsko v boji stálo osamoceno, nejbližším spojencem po tuto dobu mu bylo Švédsko, jehož zásilky zbraní měly veliký význam. Finsko se Švédsko pokoušelo přemluvit k zapojení do války, ovšem neúspěšně. Švédští politici považovali vstup do války za příliš hazardní, obzvláště když Finové uhájili Karelskou šíji, Švédsku takto nehrozilo přímé ohrožení či sousedství se Sovětským svazem. Nový sovětský útok ale tuto linii prolomil a Finsku nezbylo, než uzavřít mírovou smlouvu se SSSR. Mírová smlouva byla podepsána dne 13. března 1940 a Finsko ztratilo část svého jihovýchodního území, pás území podél severovýchodní hranice a poloostrov Hanko byl pronajat Sovětskému svazu pro vojenské účely.⁹⁹

Poté co Německo obsadilo Dánsko a Norsko, narostla dále zahraničněpolitická izolace státu. Německo v srpnu 1940 požádalo Finsko o povolení převést přes území Finska své vojáky do Norska. Finsko hájící svou politiku neutrality převoz povolilo. Sovětskému svazu byl předtím taktéž umožněn převoz svých vojáků přes území státu na nově získanou základnu

⁹⁷ ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 56.

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 250-254. Dějiny států

Hanko. Tudíž nelze vinit Finsko z porušení své politiky neutrality. Na konci roku 1940 došlo politické vedení země v čele s prezidentem Rytim a vrchním velitelem maršálem Mannerheimem k přesvědčení, že spolupráci s Německem se nelze vyhnout. Od počátku února 1941 lze říci, že se zahraniční politika Finska přiklonila na stranu Německa, které Finy ujistilo, že je připraveno zemi pomoci v obraně proti SSSR.¹⁰⁰

V roce 1941 Finsko zahájilo další separovanou válku se Sovětským svazem, která ale není považovaná za část Německo-Sovětského konfliktu. Tento konflikt byl zván *pokračovací válka* a byl pokračováním konfliktu z listopadu 1939. Finsko zde nebylo spojencem Německa, pouze s ním spolupracovalo a nebylo vázáno žádnou formální aliancí. Nebylo Německým satelitem. Nacistická ideologie měla ve Finsku pouze malý úspěch a pokusy ji vnutit narazily na tvrdé odmítnutí. Finsko bojovalo za své vlastní cíle, ne za cíle Německa. Německé požadavky na Finskou účast v ofenzívě proti Leningradu nebo Murmanské železnici byly odmítnuty. Finsko okupovalo Sovětskou Karélii, ovšem z důvodu vytvoření nárazníkového pásma pro obranu samotného Finska, přičemž na toto území si nedělalo politický nárok.¹⁰¹

Finsko se tedy drželo zásady, že pokračovací válka se SSSR je jen jeho vlastním obranným bojem odděleným od světového. Dle této zásady i jednalo a odmítalo německé požadavky k připojení se k válečným operacím přímo proti území vlastního SSSR. Finsko při počátečním útoku získalo zpátky své ztracené území, navíc získala drobná další z důvodu vytvoření nárazníkového pásma. Finský útok skončil v prosinci 1941 a až do června 1944 byl na frontě relativní klid. Sovětský svaz navrhoval nerealistické mírové podmínky, které Finsko odmítlo. Následoval sovětský útok v červnu 1944, ve kterém bylo nasazeno ohromné množství sovětských rezerv, a Finsku hrozila úplná porážka.¹⁰²

Dne 22. června 1944 přistoupila finská vláda k mírovým jednáním, kde ale Sovětský svaz vyžadoval bezpodmínečnou kapitulaci. V této situaci Německo nabídlo další vojenskou pomoc, kterou ale podmiňovalo finským závazkem neuzavřít mír bez německého souhlasu. Mannerheim považoval smlouvu slibující vojenskou pomoc za životně důležitou, ale její schválení v parlamentu by bylo nejisté. Německého vyslance se tedy podařilo přesvědčit, že smlouva bude nahrazena osobním dopisem a slibem prezidenta R. Rytihho adresovaným Hitlerovi. Toto opatření například způsobilo přerušení diplomatických styků ze strany USA, ovšem německá vojenská pomoc pomohla zastavit sovětskou invazi. Prezident Ryti abdikoval, aby se zbavil závazku vůči Německu. Jeho zvolený nástupce maršál Mannerheim

¹⁰⁰ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 255-258. Dějiny států.

¹⁰¹ JAKOBSON, M. *Finnish Neutrality: A Study of Finnish Foreign Policy Since the Second World War*. New York: Frederick A. Praeger, 1968, s. 17-18.

¹⁰² JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 259-261. Dějiny států.

oficiálně uvědomil Hitlera, že není povinen dodržovat Rytiho závazek. Dne 5. září 1944 byly přerušeny bojové akce mezi finskými a sovětskými vojsky a dne 19. září Finsko podepsalo dohodu o příměří se SSSR.¹⁰³

Závěry dohody v podstatě opakovaly ustanovení mírové smlouvy z března 1940 (včetně finských územních ztrát). Změnou byla ztráta území Petsamo na severu Finska a poloostrov Hanko byl vyměněn za poloostrov Porkkala-Udd, který byl pronajat SSSR na 50 let (Sovětský svaz se tohoto území ale vzdal a předal jej Finsku v roce 1956). Dohoda navíc požadovala, aby se Němcům nařídilo stažení do určitého data a aby ti, kteří přesto zůstanou na území Finska, byli internováni. Německý ústup ale nebyl dostatečně rychlý, proto se Finsko od 19. září 1944 zařadilo mezi státy bojující proti Německu. Tato válka, ve které se alespoň zpočátku snažili Finové tajně a neoficiálně domluvit se svými bývalými spolubojovníky na průběhu postupu, se nazývala *laponská válka*. I přesto se ale v pozdější fázi Finsko nevyhlo opravdovým střetům s německou armádou. Mírové podmínky byly dále upřesněny v mírové smlouvě podepsané v Paříži v roce 1947.¹⁰⁴

Nutno říci, že laponská válka zabránila tomu, aby bylo Finsko později bráno jako spojenec Německa, s případnými následky jako například okupace území spojeneckými vojsky.

3.2.3 Neutralita Finska a vývoj po 2. světové válce

V případě neutrality Finska nelze hovořit o nějakém jednoznačném datu jako v případě Rakouska či Švýcarska (Encyklopedie politiky například uvádí jako datum založení Finské neutrality rok 1945)¹⁰⁵. Nastíníme si tedy období, během něhož finská neutralita vznikala.

V mírové smlouvě z roku 1947 byl určen nejvyšší povolený stav finské armády. Zajímavostí je, že toto konkrétní omezení Sovětský svaz nepožadoval, ale bylo do smlouvy zaneseno na žádost Británie. Dále smlouva obsahovala další nařízení omezující nezávislost a Finsko také muselo zrušit protikomunistické zákony. Komunistická strana Finska se znovu zorganizovala. Finsko muselo zaplatit Sovětskému svazu válečné reparační ve výši 300 miliónů dolarů. Později SSSR tuto částku snížilo o 73,5 miliónů a prodloužilo dobu splatnosti na 8 let. I za cenu snížení životní úrovně Finsko reparační splatilo. Dále byla na poloostrově Porkkala nedaleko Helsinek zřízená sovětská vojenská základna a pronajata na 50 let.¹⁰⁶

Finsko z obav ze SSSR také uzavřelo dne 6. 4. 1948 *Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci*. Tato smlouva byla obdobného charakteru, jako měl Sovětský svaz

¹⁰³ ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 61.

¹⁰⁴ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 261-262. Dějiny států.

¹⁰⁵ ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. neutralita, s. 274.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 262

s Maďarskem a Rumunskem. Platnost této smlouvy byla prodloužena v roce 1955 a v roce 1970, přičemž skončila v roce 1993. Ač tato smlouva neobsahuje slovo neutralita, je přesto chápána jako základ finské neutrality. Uvedená smlouva ve své preambuli obsahuje klauzuli neutrality vyjádřenou slovy: „s ohledem na finskou snahu zůstat mimo konflikt zájmů velmocí“. O neutralitě Finska je také možné hovořit až od roku 1952, kdy se pozdější finský prezident U. Kekkonen poprvé zmínil o neutrální politice s odkazem na její základ v uvedené smlouvě z roku 1948.¹⁰⁷

C. H. E. Mannerheim vykonával úřad prezidenta do roku 1947, jeho nástupcem se stal Juho Kusti Paasikivi. Jelikož finská ústava poskytuje široké kompetence prezidentu republiky, je jeho jméno, stejně jako jméno jeho zástupce Urho K. Kekkonena, spjato s formováním specifické zahraniční politiky. Tzv. *Paasikiviho linie* spočívala v realizaci sblížení se se sovětským sousedem a s vědomím přesvědčit bývalé politické odpůrce, že to uskutečňuje s hlubokým vědomím k prospěchu svého národa a zajištění celoevropského míru.¹⁰⁸

Přizpůsobování zahraničněpolitických postojů očekáváním silnějšího státu a zohledňování jeho zahraničně-politických a bezpečnostních zájmů, jak to bylo podle mnoha názorů v případě Finska a SSSR, dostalo osobitý přívlastek, a to *finlandizace*. Skutečnost, že se z Finska přes značný politický tlak nestal další satelit SSSR, částečně vyvrací oprávněnost výše uvedeného přívlastku.¹⁰⁹

V roce 1950 proběhly prezidentské volby, ve kterých byl znovu zvolen Paasikivi. Finské sebevědomí pomohly zvednout olympijské hry konané v roce 1952 v Helsinkách a nakonec korunou Paasikiviho zahraniční politiky bylo navrácení Porkkaly v lednu 1956. Pro SSSR už tato základna neměla tak veliký strategický význam, navíc její existence působila negativně na finské názory na Sovětský svaz. Po Stalinově smrti v roce 1953 tlak SSSR polevil a Finsko vstoupilo do OSN a do Severské rady. Při dalších prezidentských volbách v roce 1956 se nejbližším Kekkonenovým spolupracovníkům podařilo přesvědčit Moskvu k podpoře jeho kandidatury. Byl vytvořen plán na odstavení Paasikiviho ve volebním hlasování a nakonec byl zvolen Kekkonen. Po výměně moci byla *Paasikiviho linie* přejmenovaná na *Paasikivi-Kekkonenovu linii*. Kekkonenovu zahraniční i domácí politiku silně ovlivňovala víra v to, že

¹⁰⁷ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 95-96.

¹⁰⁸ ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 64.

¹⁰⁹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, o.s., 2010, s. 97.

komunismus bude hlavním politickým proudem budoucnosti a že pozice SSSR jako světové velmoci bude dále posilovat.¹¹⁰

Specifickou neutralitu Finska charakterizoval jeho vztah k oběma německým státům. Od počátku jejich existence Finsko udržovalo obchodní styky s oběma zeměmi, vysílalo zde obchodní mise a rovněž přijímalo i jejich mise. Formálně se Finsko vyhýbalo sporům o napětí v této oblasti a od počátku uznávalo oba státy.¹¹¹

Politická situace ve Finsku na konci padesátých let a začátku šedesátých nebyla příliš stabilní. V zemi neexistovala strana, která by měla podporu většiny veřejnosti. Vystřídalo se několik forem vlád, ale žádná z nich nebyla pevná. Vláda, která se udržela déle než rok, byla téměř výjimkou. Ostré politické boje probíhaly především v Sociálně demokratické straně Finska, kde se kolem roku 1958 seskupilo pravicové antisovětské křídlo.¹¹² Díky negativnímu postoji SSSR odstoupila celá vláda a prezident Kekkonen jmenoval menšinovou agrární vládu. Tlak ze strany Sovětského svazu povolil a za vlády Chruščova dokonce SSSR přijalo Fíny proklamovanou neutralitu. Uvolnění napětí v roce 1961 také Finsko využilo k vstupu do Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) a usilovalo i o přijetí do Evropského hospodářského společenství (EHS) při současném eliminování politických důsledků tohoto postupu. V rámci zachování neutrální politiky Finsko ihned po vstupu do ESVO uzavřelo obdobnou dohodu se SSSR, která obdobným způsobem regulovala celní záležitosti ve vzájemném obchodě.¹¹³

Na podzim 1961 propukla další krize, kdy Sovětský svaz s odvoláním na vyhrocenou mezinárodní situaci v souvislosti s postavením berlínské zdi požadoval zahájení vojenských jednání na základě smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Berlínská krize ovšem skončila v okamžiku doručení této nóty Finsku. Sovětský svaz nadále podporoval setrvání Kekkonena v pozici prezidenta, v roce 1962 byl Kekkonen znovu zvolen. V roce 1968 byl pak zvolen prezidentem po třetí. Zvrat ve vnitřní politice přinesl rok 1966, kdy levicové strany získaly v parlamentu většinu, a ve vládě byli po 18 letech zastoupeni i komunisté. Sovětský svaz za vlády Leonida Brežněva odmítal přijmout finskou neutralitu. Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci byla znovu obnovena v roce 1970, ale její úvodní část byla ztlumena. Prezidentu Kekkonenovi se v roce 1978 podařilo odmítnout návrh sovětského ministra obrany na konání společného vojenského cvičení.¹¹⁴

¹¹⁰ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 268-270. Dějiny států.

¹¹¹ ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 66.

¹¹² Tamtéž, s. 67.

¹¹³ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 270. Dějiny států.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 270-272

V roce 1973 Finsko uzavřelo dohodu o volném obchodu s Evropským hospodářským společenstvím (EHS) a opět v rámci kompenzace vztahů se Západem, byla uzavřena obdobná smlouva i s východoevropskou hospodářskou organizací RVHP (Důležitými odběrateli finského exportu byly země EHS a celní bariéra by vážně ohrozila finskou ekonomiku).¹¹⁵

Pozice Finska posílila po konání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách v roce 1975. Podnět vzešel ze SSSR a prezident Kekkonen jej nadšeně podpořil, západní země se zase zúčastnily po uvědomění si, že by touto cestou mohly prosadit dodržování lidských práv v sovětském bloku. V roce 1972 byla prezidentu Kekkonenovi prodloužena jeho prezidentská funkce zvláštním zákonem až do roku 1978. V tomto roce byl pak znovu, celkem už počtvrté zvolen prezidentem. Odstoupil ze své funkce až v roce 1981 díky vážné nemoci.¹¹⁶

V říjnu 1989 sovětský prezident Michail Gorbačov přijal finský výklad o neutralitě, který se prezident Koivisto (nástupce Kekkonena) nedlouho před tím marně snažil prosadit. S počátkem konce SSSR a studené války Finsko rychle mění svou roli v zahraniční politice. V září 1990 finská vláda vyhlásí konec omezení svých vojenských sil obsažená v Pařížské mírové smlouvě. V lednu 1992 uzavírá s Ruskem novou smlouvu o vzájemných vztazích, přičemž se nezavazuje k vojenské spolupráci. Od počátku roku 1995 se Finsko stává členem Evropské unie (spolu se Švédskem).¹¹⁷

3.3 Neutralita Švédska po roce 1945

Po 2. světové válce, ve které Švédsko nebylo ve své neutralitě důsledné, byla pověst země do jisté míry pošramocena. V roce 1946 Švédsko vstoupilo do OSN.¹¹⁸ Dále země vyjádřila přání zůstat mimo jakoukoliv vojenskou alianci, která by byla součástí Východního či Západního bloku. Švédská vláda ovšem usilovala o vytvoření vojenského paktu spolu s Dánskem a Norskem. Obě jmenované země ovšem v roce 1949 vstoupily do NATO, Švédsko ale zůstalo věrné své zásadě neúčasti v paktech a do Severoatlantického paktu vstoupit odmítlo.¹¹⁹

Během studené války se Švédsko nacházelo v strategické pozici v roli neutrální země mezi Východem a Západem a mělo relativně silnou armádu vzhledem k velikosti státu. Neutralita byla založena na silné obranné politice. Od 60. let 20. století byl obraz švédské neutrality

¹¹⁵ ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 74.

¹¹⁶ JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 272-274. Dějiny států.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 274.

¹¹⁸ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 93.

¹¹⁹ DRHLÍK, A. *Švédsko*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, s. 61.

doplňen politikou aktivní neutrality v rámci OSN. V roce 1960 bylo Švédsko jedním ze zakládajících členů Evropského sdružení volného obchodu (EFTA). Členství v Evropském hospodářském prostoru zatím země shledala za neslučitelné se svou politikou neutrality. Ovšem na konci rozpadu Východního bloku začal pomíjet hlavní důvod k neutrální politice země, Švédsko začalo čelit velikým ekonomickým krizím, a proto se rozhodlo žádat o vstup do Evropského hospodářského prostoru se zachováním své tradiční politiky neutrality. Po úpravě doktríny své bezpečnostní politiky v roce 1992 bylo členství v EHS slučitelné s politikou neutrality země. V roce 1995 Švédsko vstoupilo do Evropské unie a prostor pro jeho politiku neutrality byl zmenšen, zvláště v pozdějším vývoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP). V roce 2002 Švédsko potvrdilo ve své bezpečnostní doktríně zachování své politiky neúčasti ve vojenských aliancích s tím, že setrvání v neutralitě v případech války v okolí Švédska vždy posloužilo k prospěchu. V prohlášení švédské vlády ve věcech zahraniční politiky země z 13. 1. 2008 již není zmínka o neutralitě. Jediná věta odkazující na tradiční politiku země je „*Švédsko není součástí žádné vojenské aliance*.“¹²⁰

3.4 Neutralita Švýcarska po roce 1945

Švýcarsko, ač bylo po 1. světové válce členem Společnosti národů, nevstoupilo po roce 1945 do OSN. O členství se hlasovalo v roce 1986 referendem, avšak většina hlasujících byla proti. Další referendum těsným výsledkem vstup do OSN již schválilo, země je tedy členem od roku 2002 a podílí se na případných sankcích této organizace. Švýcarsko ovšem vykonávalo vlastní hospodářské sankce už od roku 1965 (například vůči Rhodesii v roce 1967 a Jihoafrické republice v roce 1977) a to bez zpochybnění závazků své trvalé neutrality.¹²¹

V roce 1990 v důsledku poklesu hrozby vojenského ohrožení Spolková rada revidovala bezpečnostní politiku Švýcarska. Země se po rozpadu Východního bloku stále více zapojuje do různých forem mezinárodní spolupráce, což dříve nepřicházelo v úvahu v souvislosti se statusem neutrality. Například spolupráce s NATO, ačkoliv samotné Švýcarsko členem není, nebo spoluúčast na operacích k udržení míru v rámci OSN. Od roku 2003 jsou v zemi patrné úvahy o získání nestálého členství v Bezpečnostní radě OSN, což nejvíce kritizuje Švýcarská lidová strana, která naopak vyzývá k přísnější neutralitě. Dokument z oblasti švýcarské bezpečnostní politiky *Zahraničněpolitická správa 2010* se otázce neutrality věnuje spíše okrajově. Je zde zřejmý posun ve vnímání a postavení neutrality v zahraniční politice státu a

¹²⁰ ROLENC, J. M. Case Study: Swedish Neutrality and Its Variations. *Faculty of International Relations Working Papers*. 2008, roč. 2008, č. 1, s. 15-16.

¹²¹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztázech*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 145.

současně větší příklon ke koncepci kolektivní bezpečnosti. Dále dokument potvrzuje, že zřeknutí se síly k prosazování zahraničně politických zájmů je součástí dlouho praktikované švýcarské politiky neutrality a také, že v případech ozbrojených konfliktů stojících mimo systém kolektivní bezpečnosti OSN se Švýcarsko řídí dle povinností neutrality. Švýcarská neutralita přestává hrát hlavní úlohu v zahraniční a bezpečnostní politice země a co do rozsahu a obsahu zůstává už téměř jako nouzová koncepce pro případ selhání či nefungování systému kolektivní bezpečnosti.¹²²

¹²² ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch..* Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 191-192.

4 Současné problémy neutrality

V poslední kapitole budou zrekapitulovány hlavní důvody pro založení a udržování neutrality. Dále budou rozepsány hlavní problémy statusu neutrality v době po roce 1990. Po rozpadu východního bloku pro mnoho neutrálních států skončil hlavní důvod udržování jejich neutrality a došlo ke změně pojetí tohoto statusu. Dále je problematická i účast neutrálních států v OSN či Evropské unii.

4.1 Shrnutí důvodů pro vyhlášení neutrality

Vyhlášení neutrality je v zásadě reakce státu na mezinárodní situaci okolo. Stát se může cítit být ohrožen a vyhlášení neutrality je jednou z možností, jak dát najevo vůli neúčastnit se budoucích konfliktů. Proto bychom mohli do první skupiny zařadit státy, které vyhlásily neutralitu tlakem okolností v období bipolárního rozdělení světa. Dalo by se zde zařadit Finsko, které vyhlásilo status neutrality z důvodu obav ze Sovětského svazu a možnosti okupace země v důsledku její dřívější spolupráce s německou Třetí říší. Rakousko svou neutralitu založilo v roce 1955 také z obav ze SSSR. Po skončení okupace země zde byla možnost, že bude země rozdělena na východní a západní část podobně jako Německo. Vyhlášení neutrality byl způsob jak uspokojit Sovětský svaz. Rakousko i Finsko svou neutralitu vyhlásilo z nutnosti, ale přesto se dá říci, že dobrovolně. Jsou ale i případy, kdy byl neutrální status zemi vnucen. Takovým příkladem je například Krakovská republika. Po konci Napoleonských válek se Prusko, Rusko a Rakousko nemohlo rozhodnout, komu toto území bude náležet. Proto z Krakova vytvořili neutrální stát a jeho existenci touto neutralitou podmínili. Zde je možno vidět, že vyhlášení neutrality může být čistě politickým tahem bez účasti samotného státu, který je v popředí tohoto zájmu. Neutralita Lucemburska (od roku 1867) byla taktéž výsledkem nerozhodnosti, komu dané území bude patřit. Dále je neutralita Krakova a Lucemburska spjata se vznikem vlastního státu. Proto bychom mohli tuto skupinu neutrálních států charakterizovat jako státy, u kterých byla jejich neutralita spjata s obnovením nezávislosti dané země, přičemž status neutrality byl dobrovolně vyhlášen samotným státem (případně později uznán mezinárodní smlouvou) v důsledku nutnosti uchránit si vlastní suverenitu (Finsko, Rakousko). Dále jsou i země, u kterých došlo k vyhlášení své samostatnosti poprvé a vzápětí vyhlásily neutralitu, a to s větší či menší účastí samotného státu na procesu vyhlášení. Zde by se dala zařadit kromě zmíněné Krakovské republiky a Lucemburska i Belgie.

Další skupinou jsou státy, které svou neutralitu nevázaly na vznik či obnovení své suverenity, ale spíše byl status neutrality výsledkem rezignace na dobytvačnou politiku státu.

Dalo by se zde zařadit Švýcarsko, které po neúspěchu v bitvě s Francouzi v roce 1515 opustilo své dobovačské ambice a započalo se svou politikou neutrality. Dále existovaly i jiné vnitřní důvody země, jako například snaha o zachování celistvosti státu atd. Švédsko je druhým státem, který je možno do této skupiny zařadit. Po mnoha neúspěších ve válkách s Ruskem v 18. století také rezignovalo na své expanzivní snahy a započalo vést neutrální politiku.

Setrvávání státu v roli neutrální země v době konfliktu dvou stran mohlo mít své výhody. Tou hlavní je možnost obchodování s oběma válčícími stranami. Toho využívalo například Švýcarsko v období druhé světové války ale i například Spojené státy americké v téže době, kdy byla tato země do roku 1941 vojensky neutrální. Nevýhodou mohla být například bezpečnost. Švédsko si během studené války muselo udržovat relativně silnou armádu. Jako nečlen žádné obranné aliance by se v případě napadení muselo spoléhat jenom na své vlastní zdroje. To, že neutralita neznamena nutně zabezpečení ochrany státu, poznaly Belgie a Lucembursko, které vyhlásily svou neutralitu jak za první tak i za druhé světové války, a přesto byly v obou jmenovaných válkách napadeny a obsazeny. Nizozemí za první světové války bylo vojensky neutrální, důvodem proč zemi Německo nenapadlo, byla možnost využití nizozemských přístavů a tím pádem možnost obejít námořní blokádu namířenou proti Německu. Celkově je status neutrality v době otevřeného konfliktu výhodný pro dobře chráněné státy (například Spojené státy americké), které územně ležely daleko od konfliktu, a jejich ekonomika dokázala zásobovat obě válečné strany zbraněmi.

4.2 Neutralita po rozpadu východního bloku a budoucnost neutrality

Po roce 1990 zůstává problematika neutrality otevřeným tématem. S koncem Studené války skončil i pro mnoho neutrálních států hlavní důvod vyhlášení jejich neutrality. Proto je dnes patrna tendence transformace neutrality, jak vojenské, trvalé i faktické, do nové podoby. Dnešní podoba neutrality stojí na dvou attributech, a to na neúčasti ve válce a na nečlenství v mezinárodních organizacích vojenského charakteru, doplněno příležitostně dalšími znaky v závislosti na aktuálním dění v mezinárodní politice, jako například neúčast na některých sankcích nebo nepovolení využívání vlastního území ozbrojenými silami jiných států v případě válečného konfliktu. Dodržování pouze uvedených dvou atributů je nedostatečné pro naplnění klasického modelu trvalé neutrality.¹²³

¹²³ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 217.

Je dokonce možné uvažovat o zániku neutrality jako takové. Pro podporu tohoto tvrzení mluví fakt, že tradiční neutrální státy usilují o definování své zahraničně politické koncepce jinak než pojmem neutralita. Nejčastější jsou pojmy jako nezúčastněnost nebo nealiančnost. Například Švédsko a Finsko již dlouhodobě o své zahraniční politice nehovoří jako o neutrální, ale jako nealianční. Pro Rakousko a Maltu pojem neutralita zůstává jen jako ústavní termín. Výjimku tvoří Švýcarsko, kde trvalá neutralita zůstává alespoň v přibližné podobě, v jaké přetrvávala do konce studené války.¹²⁴

Otázkou zůstává, jaké bude postavení politiky neutrality v mezinárodních vztazích v budoucnosti. Po rozpadu Sovětského svazu se bipolární rozdělení světa transformovalo na unipolární, kdy jediným hegemonem zůstaly Spojené státy americké. V tomto systému jsou možné tři scénáře vývoje trvalé neutrality: zánik trvalé neutrality, další redukování trvalé neutrality nebo revidování právního obsahu trvalé neutrality. První scénář by mohl nastat v případě, že by tradičně neutrální státy jako Švýcarsko a Rakousko otevřeně a definitivně přiznaly, že to, co zůstalo z trvalé neutrality, již nemůže být pokládáno za neutralitu, a současně by nevznikl žádný nový trvale neutrální stát.¹²⁵ Dále pro podporu této možnosti mluví i fakt, že Spojené státy vnímají neutralitu spíše negativně.¹²⁶

Druhou možností je další zužování obsahu trvalé neutrality. Vzhledem k dosavadní praxi neutrálních států, kdy zužování neutrality nevyvolalo žádný mezinárodní protest, není vyloučena možnost dalšího omezování neutrality až na samotnou mez, nečlenství v mezinárodních organizacích vojenské povahy.¹²⁷

Posledním scénářem je revitalizace trvalé neutrality prostřednictvím nalezení nového a znovu všeobecně akceptovatelného obsahu trvalé neutrality ve vztahu k aktuálnímu vývoji používání ozbrojené síly ve světové politice. Užívání vojenské síly v rozporu s mezinárodním právem vytváří vhodný prostor pro uplatnění práva neutrality, ale i příležitostí projevit politický a morální postoj k užití takové síly.¹²⁸

Otázkou zůstává vzdálenější budoucnost, kdy Spojené státy americké přijdou o své postavení hegemonu. Určujícím faktorem bude to, který stát bude v postavení nejsilnější či

¹²⁴ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Vyd. 1. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 212.

¹²⁵ Tamtéž, s. 213.

¹²⁶ Viz prohlášení G. Bushe: „Každý národ musí učinit volbu. V tomto konfliktu není neutrální území. Jestliže nějaká vláda sponzoruje psance a vrahy nevinných lidí, stávají se sami vrahy a psanci. A vydají se na svou vlastní osamělou cestu na vlastní nebezpečí.“ Zdroj: The Rhetoric of Bush and Bin Laden. Fathom: The source for online learning [online]. 2002 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://www.fathom.com/feature/190152/index.html>

¹²⁷ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 214.

¹²⁸ Tamtéž

jedné z nejsilnějších velmocí. Vše nasvědčuje tomu, že takovým státem bude Čína. Lze však spekulovat, jaký bude její postoj k neutralitě. Jisté je, že by nastal přesun neutrality z evropských států na státy v Asii, případně v Americe či Africe. Také platí pravidlo, že čím více pólů vznikne v nové struktuře světové politiky, tím pravděpodobnější bude přítomnosti neutrality v něm.¹²⁹

Neutralita nikdy pro žádný neutrální stát nepředstavovala cíl zahraniční politiky. Byla spíše prostředkem pro dosahování politických cílů (například získání či udržení samostatnosti). Proto je přirozené, že jakmile neutrální státy přestanou neutralitu pokládat za nejvhodnější cestu k uskutečňování vlastních zájmů, bude nahrazena jinou koncepcí. Do té doby budou neutrální evropské státy pokračovat ve své zahraničně bezpečnostní politice, kterou budou považovat za slučitelnou se členstvím v Evropské unii.¹³⁰ Dokud nepadne rozhodnutí o společné obraně v rámci Evropské unie (a poslední události tomu nenasvědčují), bude členství neutrálních států v této organizaci slučitelné minimálně s čistě vojenským pojetím neutrality neúčasti v obranných aliancích.

Po rozpadu Východního bloku pro mnoho neutrálních států skončila hrozba bezprostředního vojenského ohrožení a při stejně přísném dodržování trvalé neutrality, jak tomu bylo v době studené války, by tyto státy mohly začít ekonomicky strádat (neúčast v Evropské unii) díky hospodářské a mezinárodní izolaci. Současně se střízlivým pojetím neutrality, kdy spíše než o cíl zahraniční politiky jde o prostředek k prosazování státních zájmů, je po roce 1990 patrna tendence k opouštění přísně vedené neutrality a příklon k politice čím dál většího zapojování do mezinárodních hospodářských struktur a struktur kolektivní bezpečnosti. Už i tradiční neutrální státy užívají slovo neutralita v souvislosti se svou zahraniční politikou čím dál více sporadicky. Přesto žádný z těchto států nevyhlásil ukončení své neutrality. Snižování úplnosti trvalé neutrality ze strany tradičně neutrálních států zatím nevyvolalo mezinárodní protest, proto si tento status státy ponechávají jako pojistku v případě náhle mezinárodně politické změny.

¹²⁹ ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztazích*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, s. 216.

¹³⁰ Tamtéž, s. 218.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo poskytnout ucelený pohled na neutralitu evropských států v období 20. století. U států, jejichž neutralita byla založena dříve, bylo popsáno i starší období. V případě zemí, u kterých politika neutrality pokračuje, práce obsahuje i novější období až po současnost. Hlavní těžiště práce ale spadá do období 20. století.

Z důvodu omezeného rozsahu práce nebyla zmíněna vojenská neutralita států, hlavní zaměření této bakalářské práce bylo v oblasti trvalé a faktické neutrality. V daném kontextu byl cíl práce naplněn.

Tato bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se věnuje vymezení pojmu neutralita a výčtu různých druhů neutrality. Je zřejmé, že existuje více kritérií, dle kterých lze neutralitu dělit. V této bakalářské práci je popsáno nejčastěji používané dělení, a to dělení na neutralitu trvalou, neutralitu faktickou a obyčejnou vojenskou neutralitu. Jsou zmíněny i další historické formy neutrality, jako neutralita úplná, blahovolná a kvalifikovaná. Dále je zmíněn i pojem neutralizace území a historie pojmu neutralita.

Druhá kapitola se zaměřuje již na konkrétní příklady neutrality v Evropě 20. století. Kapitola začíná příklady vyhlášení neutrality v 19. století a každá podkapitola je věnovaná konkrétnímu neutrálnímu evropskému státu. Popsány jsou jak tradičně neutrální státy jako Švýcarsko a Švédsko, tak i neúspěšné neutrální státy jako Belgie, Lucembursko a Island. Zmíněna je i neutralita Irska, která je mnohdy zpochybňována a také jsou zmíněny historické příklady neutrality z 19. století jako Krakovská republika a Malta. Z důvodu zdůraznění rozdílných příčin vyhlášení a udržování neutrality je tato kapitola uzavřena rokem 1945.

Třetí kapitola se věnuje problematice neutrality po roce 1945. Po začátku studené války státy jako Finsko a Rakousko vyhlásily neutralitu z důvodu obnovení nebo zachování své suverenity. Zvláště diplomatická obratnost představitelů Finska při vedení politiky neutrality je hodna obdivu, proto je tomuto státu v práci vyhrazen veliký prostor. Podkapitola věnovaná Finsku začíná již rokem 1938 z důvodu objasnění příčin vyhlášení finské neutrality. Poslední část této kapitoly je věnována tradičně neutrálním státům Švédsku a Švýcarsku, kde jejich neutralita pokračuje i po konci 2. světové války.

Poslední kapitola obsahuje shrnutí a srovnání hlavních důvodů vyhlášení statusu neutrality a také současné problémy a budoucnost neutrality. Zaměřuje se na srovnání dvou hlavních příčin vyhlášení tohoto statusu. První příčinou je rezignace na expanzivní vojenskou politiku z důvodů vojenských neúspěchů a patří zde Švédsko a Švýcarsko. Druhou hlavní příčinou je vyhlášení statusu neutrality z důvodu obnovy či udržení suverenity daného státu. Zde patří

Finsko, Rakousko, Belgie a Lucembursko. Irsko mělo vlastní důvody pro vedení neutrální politiky a nezapadlo by do žádné ze dvou skupin. Po rozpadu východního bloku došlo ke změně pojetí trvalé neutrality. Závěr poslední kapitoly je věnován problematice slučitelnosti neutrality s členstvím v Evropské unii a možným variantám změny v pojetí statusu trvalé neutrality. Vzhledem ke konci bezprostřední vojenské hrozby po rozpadu bipolárního rozdělení světa dochází k utlumení přísného pojetí statusu trvalé neutrality a tradiční neutrální státy se čím dál více zapojují do mezinárodních společenských struktur.

Seznam zkratek:

EHS – Evropské hospodářské společenství

ESDP – European Security and Defence Policy (Evropská bezpečnostní a obranná politika)

ESVO – Evropské sdružení volného obchodu

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)

OSN – Organizace spojených národů

ÖVP – Österreichische Volkspartei (Rakouská lidová strana)

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

SPÖ – Sozialdemokratische Partei Österreichs (Sociálně demokratická strana Rakouska)

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – United States of America (Spojené státy americké)

Prameny a literatura:

AZUD, Ján. *Medzinárodné právo*. Bratislava: Veda, 2003, 454 s. ISBN 80-224-0753-4.

DRHLÍK, A. *Švédsko*. 3. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, 166 s.

DRULÁK, P, DRULÁKOVÁ, R. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 2000, 131 s. ISBN 80-245-0105-8.

GANJUŠKIN, B. *Soudobá neutralita*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, 184 s.

HLOUŠEK, V a SYCHRA, Z. *Rakousko v evropské a středoevropské politice*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, 125 s. ISBN 80-210-3589-7.

HULICIUS, E. *Belgie*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006, 185 s. ISBN 80-7277-191-4.

JUTIKKALA, E., PIRINEN, K. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001, 408 s. ISBN 80-7106-406-8.

KADEČKOVÁ, H. *Dějiny Islandu*. Praha: Lidové noviny, 2001, 308 s. ISBN 80-7106-408-4.

KAN, A. S. *Dějiny skandinávských zemí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983, 450 s.

KLADENSKÝ, V. *Švédské království*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978, 235 s.

KOPECKÝ, L. *Neutralita v minulosti a dnes*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1968, 43 s.

ROLENC, J. M. Case Study: Swedish Neutrality and Its Variations. *Faculty of International Relations Working Papers*. 2008, roč. 2008, č. 1

ROSPUTINSKÝ, P. *Neutralita v mezinárodních vztázech*. Vyd. 1. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2010, 260 s. ISBN 978-80-86879-26-0.

Smysl neutrality v dnešní Evropě = Der Sinn der Neutralität im Europa von heute: příklad Rakousko: sborník z konference. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1998, 128 s. ISBN 80-85889-18-8.

VEBER, V. *Dějiny Rakouska*. 1. dopl. a revid. vyd. Praha: Lidové Noviny, 2002, 734 s. ISBN 80-7106-239-1.

VESELÝ, Z. *Dějiny mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 606 s. ISBN 978-80-7380-018-5.

ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996, 559 s. ISBN 80-85983-75-3.

ZWETTLER, O. *Přehled dějin Finska a Islandu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 136 s.

Elektronické zdroje:

Členské země. *Official website of the European Union* [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/austria/index_cs.htm

The Rhetoric of Bush and Bin Laden. *Fathom: The source for online learning* [online]. 2002 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://www.fathom.com/feature/190152/index.html>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jan Fišr
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Politika neutrality v Evropě 20. století
Název v angličtině:	The policy of neutrality in Europe in the 20th century
Anotace práce:	Tématem této bakalářské práce je problematika neutrality v evropské politice ve 20. století. Začíná charakteristikou pojmu neutralita, další kapitoly se zabývají konkrétními příklady neutrálních států a historií jejich neutrality. Poslední kapitola se zabývá současnými problémy neutrality a budoucností tohoto statusu.
Klíčová slova:	neutrální státy, politika, trvalá neutralita, historie, suverenita, Švýcarsko, Rakousko, Švédsko, Finsko
Anotace v angličtině:	The topic of this thesis is the problem of neutrality in European politics in the 20th century. It begins with characteristic of the concept of neutrality, the next chapters deal with specific examples of neutral states and the history of their neutrality. The last chapter deals with current problems and future of the neutrality status.
Klíčová slova v angličtině:	neutral states, politics, permanent neutrality, history, sovereignty, Switzerland, Austria, Sweden, Finland
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	49 stran
Jazyk práce:	Čeština